

Pētījums par naftas un naftas produktu drošības rezervju cenas veidošanos un priekšlikumu izstrāde labākajam risinājumam valsts naftas produktu drošības rezervju izveidei

Ekonomikas ministrija, Latvijas Republika

2020.gada 27.marts

Satura rādītājs

Satura rādītājs	2
Kopsavilkums	3
Ievads	4
Ārvalstu naftas produktu drošības rezervju modeļu analīze	5
Latvijas naftas produktu rezervju pārvaldības sistēmas SVID analīze	28
Naftas iepirkuma cena un prognozēšanas metodika	36
Rekomendācijas Latvijai	41

Kopsavilkums

Pētījums par naftas un naftas produktu drošības rezervju cenas veidošanos un priekšlikumu izstrāde labākajam risinājumam valsts naftas produktu drošības rezervju izveidei (turpmāk- **Pētījums**) ir izstrādāts, balstoties uz Ekonomikas ministrijas un Deloitte Advisory s.r.o., nodokļu maksātāja reģistrācijas numurs CZ27582167, Italská 2581/67, Vinohrady, 120 00 Prāga 2, Čehijas Republika (turpmāk – **Deloitte**), starpā noslēgto iepirkuma līgumu Nr. EM 2019/96 par Pētījuma izstrādi. Pētījums sagatavots, lai izstrādātu priekšlikumu efektīvākam risinājumam valsts naftas produktu drošības rezerves nodrošināšanai.

Lai identificētu Latvijas Republikai (turpmāk - **Latvija**) izsakāmās rekomendācijas naftas produktu nacionālo drošības rezervju pārvaldībai, mēs, pirmkārt, analizējām šādu ārvalstu pieredzi: valsts modelis Čehijā, aģentūras modelis Igaunijā un industrijas modelis Dānijā.

Otrkārt, esam analizējuši un aprakstījuši Latvijā pašlaik pielietoto valsts modeli. Tas tiek īstenots 'biješu' veidā. Proti, privātie uzņēmēji piedalās publiskos iepirkumos, lai saņemtu tiesības sniegt drošības rezervju pakalpojumus. Finanšu līdzekļi šo pakalpojumu apmaksai tiek iegūti no valsts nodevas, kuru maksā tie privātie uzņēmumi, kuri savā komercdarbībā izmanto naftas produktus.

Treškārt, esam izstrādājuši augsta līmeņa SVID (angļu val. – SWOT) analīzi, lai apzinātu ekonomiski dzīvotspējīgāko un izmaksu efektīvāko risinājumu Latvijai. To darot, esam rīkojušies šādu būtiskāko pamatprincipu ietvarā: pārredzamība (caurspīdīgums), publisko iepirkumu (turpināta) pielietošana, lai neradītu naftas produktu tirgus un to uzglabāšanas tirgus nepamatotu kropļojumu. Ar augstu varbūtības pakāpi šāda situācija varētu veidoties, piemēram, izbūvējot valstij piederošu infrastruktūru valstij piederošu naftas produktu uzglabāšanai.

Ceturtkārt, Pētījuma ietvaros ir norādītas naftas produktu uzglabāšanas cenas, kādas Latvija pēdējos gados kopumā ir maksājusi par valsts naftas produktu drošības rezerves uzglabāšanu. Līdztekus Pētījumā ir apzinātas naftas produktu cenas, kā arī ir iekļautas norādes naftas cenu prognozēšanai nākotnē.

Nobeigumā esam izteikuši rekomendāciju Latvijai īstenot pakāpenisku pāreju uz aģentūras modeli (2-3 gadu laikā). Paredzam, ka šāda pāreja varētu nest kopējo izmaksu samazinājumu valsts naftas produktu drošības rezerves nodrošināšanai un uzturēšanai. Tāpat uzskatām, ka pāreja uz aģentūras modeli palielinātu šīs sistēmas pārredzamību (caurspīdīgumu), izdalot šīs funkcijas izpildes vajadzībām nepieciešamo finansējumu no kopējā valsts budžeta. Pie nosacījuma, ka netiek izbūvēta valstij piederoša infrastruktūra valstij piederošo naftas produktu uzglabāšanai, nav pamata raizēm par iespējamu nepamatotu konkurences kropļošanu naftas produktu un to uzglabāšanas tirgos, īstenojot pāreju uz aģentūras modeli.

Pateicamies, ka izvēlējāties uzticēt Pētījuma izstrādi Deloitte!

Ar cieņu,

Dace Cīrule,

Zvērināts advokāts,

Zvērināta advokāta biroja "LarkLaw" partneris,

Deloitte ārējais eksperts

Ievads

Naftas, naftas pārstrādes un naftas ķīmijas rūpniecība ir katras valsts tautsaimniecības stratēģiski nozīmīga nozare. Ne tikai tādēļ, ka šī nozare ir cieši saistīta ar vairumu citu tautsaimniecības nozaru, bet arī tādēļ, ka situācijai šajā nozarē ir nozīmīga loma valsts enerģētiskajā drošībā. Eiropas Savienības (turpmāk – **ES**) līmenī dalībvalstu pienākumu uzturēt naftas produktu drošības rezervi nosaka Direktīva 2009/119¹. Papildus uz šo jautājumu attiecas arī Direktīva 2018/1581² un Regula Nr. 1099/2008³.

Naftas un tās pārstrādes industrija ir raksturīga ar augstu sliekšni ienākšanai tirgū, ko veido augstas investīcijas naftas ieguves un pārstrādes infrastruktūras izbūvei, ierobežota efektīvu pārstrādes tehnoloģiju pieejamība, kas turklāt bieži ir pakļauta licencēšanai, augstas loģistikas izmaksas krājumu veidošanai no galvenajām izejvielām (jēlnafta) un produktu izplatīšanai tālākai pārstrādei vai gala lietotājiem. Līdzīgi augstas ir arī izmaksas izešanai no tirgus.

Lai arī situācija pakāpeniski uzlabojas, Baltijas valstu starpsavienojumi ar ES enerģijas tirgu vēl joprojām ir ierobežoti, saglabājoties nozīmīgai atkarībai no trešo valstu piegādēm. Katrā no Baltijas valstīm ir izveidojušies atšķirīgi enerģijas tirgus apstākļi. Naftas drošības rezerves pārvaldības modelis ir tieši atkarīgs no konkrētās valsts naftas nozares nacionālās vērtības ķēdes. Tādēļ Pētījumā Latvijai izteiktā rekomendācija ir balstīta esošās Latvijas naftas nozares apstākļos.

Ekonomikas ministrija ir piesaistījusi Deloitte Pētījuma izstrādei, lai izvērtētu iespējamību valsts naftas drošības rezervju pārvaldīšanai un uzturēšanai pāriet uz aģentūras modeļa izmantošanu, izveidojot Latvijā jaunu aģentūru šīs valstij piekrītošās funkcijas izpildei.

Pētījums ir balstīts galvenokārt **tikai uz publiski pieejamu** informāciju un datiem, kas atsevišķos aspektos papildināti ar ziņām un datiem, ko Pētījuma vajadzībām Deloitte ir sniegusi Ekonomikas ministrija.

Pētījumā ietvertas būtiskākās ziņas par triju citu valstu pieredzi, kur katrā no tām tiek pielietots atšķirīgs modelis valsts naftas drošības rezerves pārvaldīšanai. Sākotnēji Deloitte saņēma Ekonomikas ministrijas saskaņojumu Pētījumā aplūkot Čehijas, Igaunijas un Somijas modeli. Deloitte ilgākā laika periodā vairākkārt uzrunāja Somijas kompetento iestādi, lai vienotos par Pētījumam nepieciešamo datu saņemšanu Ekonomikas ministrijas norādītajā apjomā un detalizācijas pakāpē. Tomēr, iesaistot arī Ekonomikas ministriju šajā komunikācijā, tika saņemta norāde, ka tik apjomīga un detalizēta informācija Somijā tiek uzskatīta par ierobežotas pieejamības informāciju. Tās izsniegšana Pētījuma vajadzībām tika atteikta.

Izprotot radušos situāciju, Ekonomikas ministrija apstiprināja, ka Pētījuma ietvaros var tikt apskatīts Čehijā, Igaunijā un Dānijā pielietotais modelis. Jāatzīst, ka no šīm trim valstīm tikai Igaunija ir noteikusi par publiski pieejamu tādu informācijas apjomu un tās detalizāciju, kādu Ekonomikas ministrija bija iecerējusi izmantošanai Pētījuma vajadzībām. Daļa no šādas informācijas nav publiski pieejama Čehijā un Dānijā. Rezultātā Pētījumā šo triju valstu pielietotie modeļi ir apzināti, ciktāl to ir jābūtu publiski pieejamā informācija.

¹ PADOMES DIREKTĪVA 2009/119/EK (2009. gada 14. septembris), ar ko dalībvalstīm uzliek pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātas rezerves

² KOMISIJAS ĪSTENOŠANAS DIREKTĪVA (ES) 2018/1581 (2018. gada 19. oktobris), ar ko Padomes Direktīvu 2009/119/EK groza attiecībā uz krājumu uzturēšanas pienākumu aprēķināšanu

³ EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (EK) Nr. 1099/2008 (2008. gada 22. oktobris) par enerģētikas statistiku.

Ārvalstu naftas produktu drošības rezervju modeļu analīze

Pētījumā iekļautas vispārīgas ziņas par triju valstu naftas nozari, katrā no tām pielietoto naftas drošības rezervju pārvaldīšanas un uzturēšanas modeli un tā normatīvo bāzi. Šajā nodaļā aplūkoti triju valstu pielietotie atšķirīgie naftas drošības rezervju pārvaldīšanas un uzturēšanas modeļi:

1. Čehija – valsts modelis;
2. Igaunija – aģentūras modelis;
3. Dānija – industrijas modelis.

Pētījums pamatā ir balstīts uz publiski pieejamu informāciju. Aprakstot ārvalstu pieredzi un pielietoto risinājumu naftas produktu drošības rezerves uzkrāšanai, atbilstoši publiski pieejamajai informācijai ir norādīti tie naftas produktu veidi, kādus attiecīgā valsts uzkrāj drošības rezerves ietvaros. Ne visas no tām drošības rezervju klāstā ir iekļāvušas visu no turpmāk minētā: benzīns, aviācijas degviela, petroleja, dīzeļdegviela, petrolejas veida reaktīvā degviela, degviellejla. Tāpat publiski nav pieejamas ziņas par lielāko daļu šādām izmaksām konkrētajās trijās valstīs: finanšu risku apdrošināšana, produktu apdrošināšana, naftas produktu drošības rezerves atjaunošanas un citas izmaksas.

Čehija (valsts modelis)

Čehijas naftas, naftas pārstrādes un naftas ķīmijas industrijai piemīt būtiskas īpatnības, kas izriet no īpašuma tiesībām. Proti, valstij pieder naftas uzglabāšanas un pārvades sistēma, galaproduktu noliktavu sistēma un naftas produktu cauruļvadu tīkli starp tiem, naftas vairumtirdzniecība un viens no lielākajiem degvielas uzpildes staciju tīkliem (*EuroOil*). Savukārt naftas pārstrādes uzņēmumi, ar tiem saistītā naftas ķīmijas rūpniecība un lielākā daļa no aptuveni 7'000 degvielas uzpildes staciju tīkla pieder privātajam sektoram. 2004. – 2005.gadā Čehija pilnībā privatizēja naftas pārstrādes uzņēmumus, ko tagad pārvalda *PKN Orlen*.

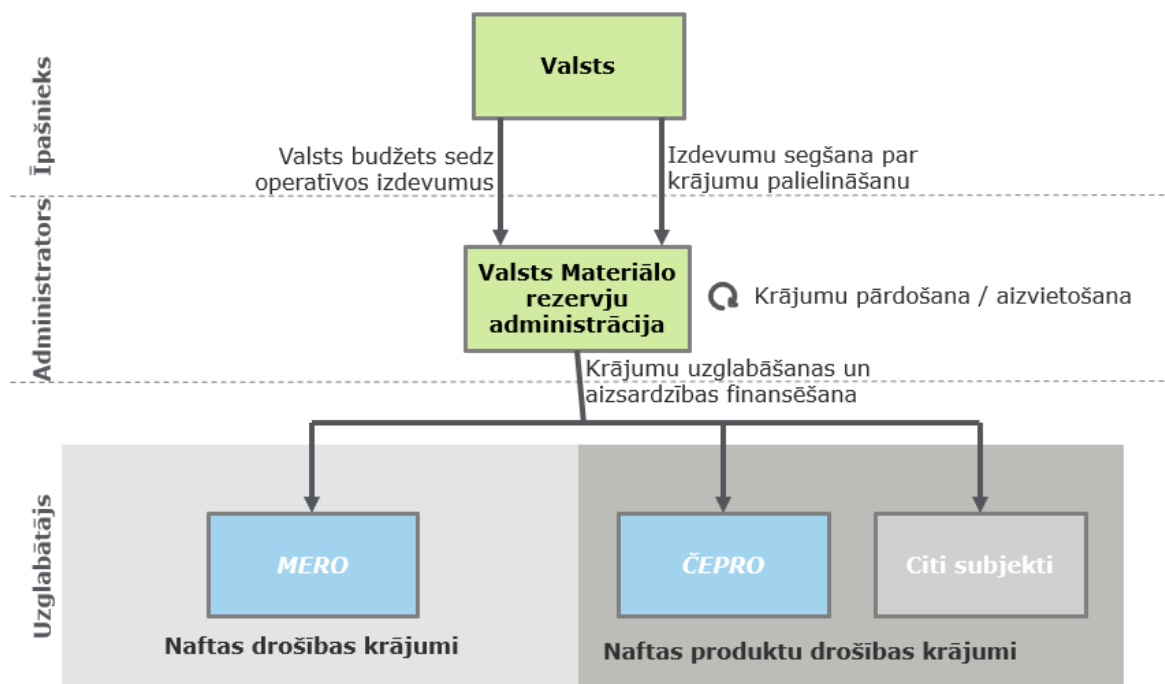
Cita būtiska īpatnība ir tā, ka naftas produktu cauruļvadu sistēma ir tieši savienota ar *Slovnaft* naftas pārstrādes rūpnīcu Bratislavā (Slovākija). Gandrīz trešā daļa no naftas preču apjoma, ko pārvada šī valstij piederošā sistēma, nonāk Čehijas tirgū.

Valsts Materiālo rezervju administrācija

Valsts Materiālo rezervju administrācija (turpmāk - **VMRA**) ir valstij piederošs uzņēmums, kas naftas un naftas pārstrādes nozarē pilda starpnieka lomu. Tā ir centrālā valsts pārvaldes institūcija ekonomisku līdzekļu noteikšanai ārkārtas situācijās, kā arī noteiktu patēriņa preču veidu, tostarp jēlnaftas un naftas produktu, valsts materiālo rezervju izveidošanai un administrēšanai.

Jēlnaftas un naftas produktu drošības rezerve veido vairāk kā pusi no visām valsts materiālajām rezervēm. Pašlaik naftas drošības rezerves iegāde un valsts materiālo rezervju aizsardzība pilnībā tiek finansēta no valsts budžeta. Jēlnaftas un naftas produktu drošības rezerves vērtība ir aptuveni 1,5 miljardi EUR. Ikgadējās izmaksas to aizsardzībai un atjaunināšanai (ierobežots uzglabāšanas termiņš) sasniedz aptuveni 60 miljonus EUR. Nozīmīga loma šīs rezerves uzglabāšanā ir valstij piederošajiem uzņēmumiem *MERO ČR, a.s.* un *Čepro, a.s.* *MERO* uzglabā jēlnaftu, bet *Čepro* - gala produktus.

1.attēls. Čehijas naftas produktu drošības rezerves modelis

Tiesiskais regulējums

Čehijas nozīmīgākie likumi attiecībā uz reaģēšanas kompetenci naftas produktu apgādes ārkārtas situācijā:

- Likums Nr. 189/1999, par naftas apgādi ārkārtas situācijās un naftas apgādes ārkārtas situācijas risināšanu, un par grozījumiem vairākos saistītajos likumos (turpmāk - **Naftas Krīzes Likums**), ar grozījumiem,
- Likums Nr. 97/1993, par Valsts Materiālo rezervju administrācijas kompetenci, ar grozījumiem, un
- Dekrēts Nr. 165/2013, par naftas veidiem, naftas produktu veidiem uzglabāšanai naftas drošības rezervēs, naftas drošības rezerves krājumu aprēķināšanu, noliktavu aprīkojumu un pārskatiem par naftas drošības rezervēm.

Plašāku tiesisko ietvaru nodrošina 'krīzes likumi':

- Likums Nr. 240/2000, par krīzes pārvaldību un grozījumiem vairākos likumos (turpmāk - **Krīzes likums**), ar grozījumiem,
- Likums Nr. 241/2000, par ekonomiskiem līdzekļiem krīzes situācijās un par grozījumiem vairākos saistītajos likumos, ar grozījumiem, un citi saistītie likumi.

Naftas Krīzes Likums nosaka naftas drošības rezerves jomas pamatjēdzienus, metodi naftas produktu drošības rezervju izveidošanai, uzturēšanai un uzglabāšanai, kā arī risina drošības rezervju uzglabātāju jautājumu. Līdztekus tas regulē jautājumus, kas saistīti ar naftas apgādes krīzi, nosaka līdzekļus naftas produktu patēriņa mazināšanai un naftas drošības rezerves izlietošanas kārtību.

Atsevišķas Naftas Krīzes Likuma nodaļas nosaka VMRA kompetenci. Tostarp VMRA ir jāveido un jāuztur naftas un noteiktu veidu naftas produktu drošības rezerves, lai segtu vismaz 90 dienas no vidējā dienas neto importa.

Naftas Krīzes Likums nosaka, ka naftas apgādes krīzi var izsludināt tikai valdība, balstoties uz VMRA vadītāja priekšlikumu. Turklāt tikai ar valdības piekrišanu naftas un naftas produktu drošības rezerves var tikt pārdotas, aizdotas vai kā citādi nodotas tiesības uz to pārvaldību vai lietošanu.

Naftas Krīzes Likums nosaka VMRA pienākumus pret Starptautisko Enerģētikas Aģentūru (turpmāk - **SEA**) un ES, piemēram, pienākumu sniegt statistikas pārskatus par valsts materiālajiem krājumiem, nekavējoties ziņot par jebkuru drošības rezervju samazinājumu zem obligātā minimuma un pieņemtajiem mēriem drošības rezervju apmēra atjaunošanai, kā arī pienākumu pārstāvēt Čehiju kompetentajās ES iestādēs, SEA un citās starptautiskās institūcijās.

Nacionālā organizācija naftas apgādes krīzes stratēģiskai risināšanai

Nacionālā organizācija naftas apgādes krīzes stratēģiskai risināšanai (turpmāk - **NONAKSR**) ir VMRA vadītāja padomdevēja institūcija, ko vada Valsts materiālo rezervju nodaļas galvenais direktors. NONAKSR atbild par nacionālo līdzekļu koordinēšanu krīzes pārvarēšanai, sadarbību ar vietējo naftas ķīmijas rūpniecību un atbilstību SEA, ES un Eiropas Komisijas noteiktiem līdzekļiem plašākas krīzes pārvarēšanai.

Naftas apgādes krīzes situācijā NONAKSR iesaka līdzekļus naftas un naftas produktu patēriņa samazināšanai, naftas un naftas produktu drošības rezerves sadalei un sniedz ieteikumu VMRA vadītājam rosināt valdībai izsludināt naftas apgādes krīzi. Sadarbībā ar Čehijas Statistikas pārvaldi un Industrijas un tirdzniecības ministriju, NONAKSR vāc statistiskos datus, piemēram, par naftas urbumiem, importu, eksportu, apstrādi, tirdzniecību un naftas industrijas krājumiem. Ja SEA pieņem lēmumu par kopīgu rīcību, tad NONAKSR apkopo pieprasījumus un brīvprātīgos piedāvājumus, iesniedz tos SEA sekretariātā un uzrauga to izpildi. Organizatoriski NONAKSR veido trīs darba grupas – centrālā administratīvā iestāde, Čehijas Naftas industrijas un tirdzniecības asociācija (turpmāk - **ČNITA**) un sekretariāts.

Pirmajā grupā ietilpst pārstāvji no VMRA organizatoriskajām vienībām, Industrijas un tirdzniecības ministrijas, Transporta ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Aizsardzības ministrijas, Finanšu ministrijas un Lauksaimniecības ministrijas. ČNITA darba grupu veido, piemēram, pārstāvji no ČNITA, *Benzina*, *Čepro*, *České rafinérské*, *OMV*, *Shell*, *Slovnaft*, *Unipetrol* un *Mero*.

NONAKSR kopumā ir aptuveni 30 dalībnieku. Izņemot naftas apgādes krīzi, NONAKSR tiekas pēc vajadzības, bet vismaz vienu reizi gadā.

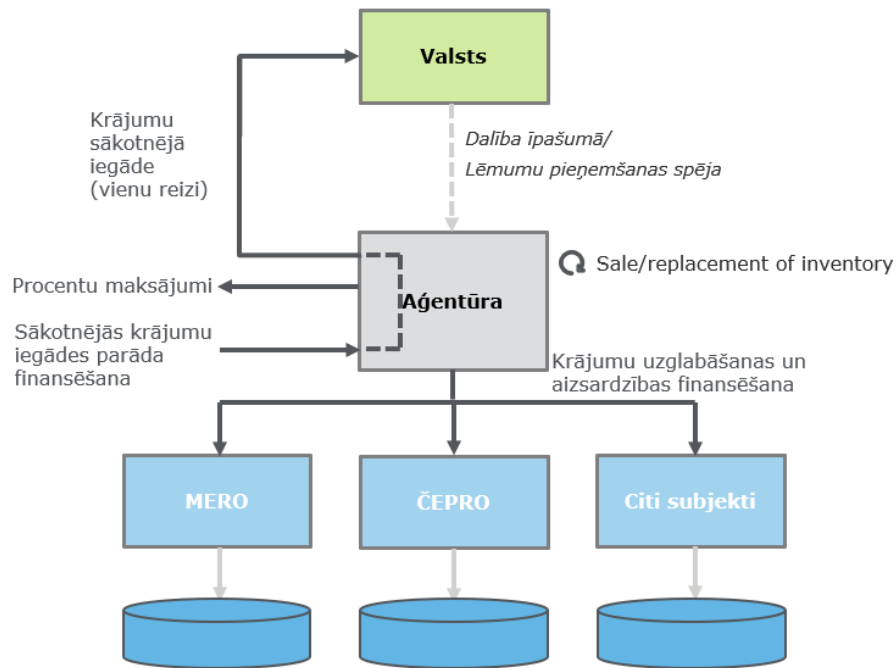
Mēģinājums pāriet uz aģentūras modeli

Čehijā ir bijuši divi neveiksmīgi mēģinājumi daļēji pāriet uz aģentūras modeli. Neviens no tiem neguva politisku atbalstu vēl pirms to apspriešanas uzsākšanas valdībā.

Pirmais mēģinājums bija 2009.-2010.gadā. Tika izstrādāts Valsts naftas un naftas produktu drošības rezervju fonda likumprojekts. Tika iecerēts izveidot atsevišķu fondu, kas pakāpeniski palielinātu naftas drošības rezervi no 90 uz 120 dienām, izmantojot nozares maksātu nodevu. Tomēr priekšlikums tika atsauks vēl pirms tā apspriešanas valdībā.

Tāds pats liktenis piemeklēja arī otru mēģinājumu. Tika izstrādāti grozījumi Naftas Krīzes Likumā, paredzot iedalīt drošības rezerves obligātajos krājumos (līdz 90 dienām no vidējā dienas importa) un stratēģiskos krājumos (pakāpenisks pieaugums obligātajos krājumos par papildus 30 dienām). Šo krājumu iegādi finansētu industrija, maksājot nodevu EUR 0,006 par vietējā tirgū ievestas degvielas litru. Tomēr projekts nebija dzīvotspējīgs. Būtiskus iebildumus cēla arodbiedrības. Politiskus šķēršļus radīja tobrīd īpaši augstās degvielas tirgus cenas, ko izraisīja milzīgs naftas cenu kāpums pasaules tirgos. Attiecīgās nodaļas tika izņemtas no likumprojekta vēl pirms tā apspriešanas valdībā.

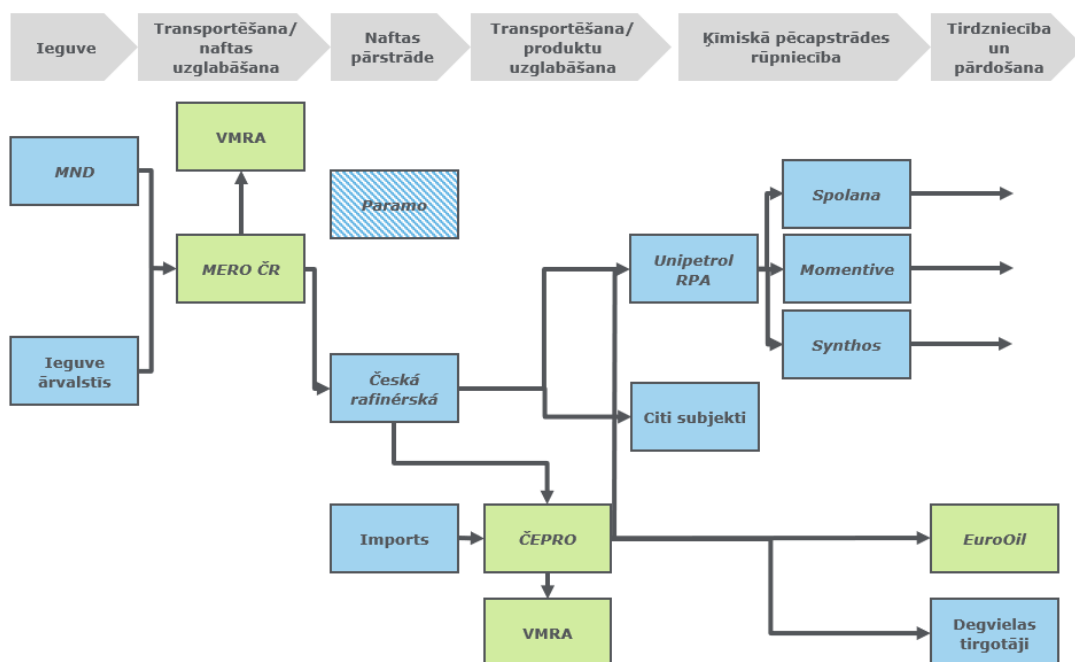
2.attēls. Iecerētais aģentūras modelis Čehijā

Nafta, naftas pārstrāde un naftas ķīmijas rūpniecība Čehijā

Tā kā naftas pārstrādes rūpnīcas Čehijā pieder privātajam sektoram, naftu kā izejvielu šo rūpnīcu vajadzībām iepērk tikai privātie uzņēmumi. Atšķirībā no vairuma citu valstu, Čehijai nav ietekmes uz naftas iepirkšanu vai apstrādi naftas pārstrādes rūpnīcās.

3.attēls. Pašreizējā situācija Čehijas naftas, naftas pārstrādes un naftas ķīmijas industrijā

Naftas pārstrādes jaudas

Čehijā ir trīs naftas pārstrādes rūpnīcas, divas no tām darbojas. Abas lielākās atrodas *Litvínov* un *Kralupy nad Vltavou*. To kopējā pārstrādes jauda ir 8 miljoni tonnu naftas gadā. Tās pārvalda *Česká rafinérská, a.s.* no *Unipetrol* grupas (mātes kompānija ir *PKN Orlen*).

Trešā naftas pārstrādes rūpnīca atrodas *Pardubice* un pieder *Paramo, a.s.*. Tās kopējā pārstrādes jauda ir 0,6 miljoni tonnu naftas gadā. Arī tā pieder *Unipetrol* (*PKN Orlen* grupa). Naftas pārstrāde tajā ir pārtraukta kopš 2012.gada. To izmantota tikai, lai ražotu atsevišķus naftas produktus no naftas pārstrādes procesā radītām izejvielām.

Česká rafinérská iepērk jēlnaftu pārstrādei. To galvenokārt veido Krievijas eksportētais maisījums *REBCO*, *Azerbaijani oil Azeri Light* un nelielu daļu veido *Kazakh CPC Blend*, *Morāvijas nafta* un dažkārt citi jēlnaftas veidi nelielā apmērā. Jēlnaftas veidi ir atlasīti, ņemot vērā *Litvínov* un *Kralupy nad Vltavou* izvietotajās naftas pārstrādes rūpnīcās pielietotās tehnoloģijas. *Litvínov* izvietotā rūpnīca pārstrādā tikai augstas sēra pakāpes jēlnaftu no Krievijas. Savukārt *Kralupy nad Vltavou* izvietotā rūpnīca pārstrādā dažādus zemas sēra pakāpes jēlnaftas veidus.

Naftas transportēšana Čehijā

Nafta uz naftas pārstrādes rūpnīcām Čehijā tiek transportēta alternatīvi pa divām cauruļvadu sistēmām - *Družba* un *TAL/IKL (Ingolstadt-Kralupy-Litvínov)*. Cauruļvadu sistēma *Družba*, kas tika nodota ekspluatācijā 1960.gados, caur Slovēniju un Ukrainu piegādā naftu no Krievijas. Daļa naftas tiek novirzīta uzņēmumam *Slovnaft* Bratislavā, bet daļa – Čehijas uzņēmumam Centrālo jēlnaftas terminālu parku, kas atrodas netālu no *Kralupy nad Vltavou*. Maksimālā cauruļvada pārvades jauda Čehijā ir aptuveni 10 miljoni tonnu gadā. Šādi piegādātā Krievijas nafta nonāk naftas pārstrādes rūpnīcā, kas atrodas *Litvínov*.

Otra cauruļvadu sistēma *TAL/IKL* ar nosaukumu *TAL* sākas Triestē, Itālijā, turpinās cauri Austrijai līdz *Ingolstadt*, Bavārijā, kur tā savienojas ar *IKL* cauruļvadu. Izmantojot šo cauruļvadu sistēmu, Čehijā tiek piegādāta nafta galvenokārt no Azerbaidžānas un Kazahstānas, lai to pārstrādātu *Kralupy nad Vltavou* izvietotajā rūpnīcā. *IKL* cauruļvada maksimālā jauda ir aptuveni 10 miljoni tonnu gadā. Arī šis cauruļvads tālāk ved uz Centrālo jēlnaftas terminālu parku, kas atrodas *Nelahozeves*.

No turienes cauruļvadu sistēma savienojas ar naftas pārstrādes rūpnīcu, kas atrodas *Kralupy nad Vltavou*. Tai ir pieeja pie abiem galvenajiem Čehijas naftas avotiem. Viss *IKL* cauruļvads pieder valsts uzņēmumam *MERO ČR, a.s.*. Savukārt šī cauruļvada Vācijas Federatīvajā Republikā izveidoto daļu pārvalda tā meitas uzņēmums *MERO Germany AG* (100% pieder *MERO ČR, a.s.*), kas sniedz cauruļvada pārvaldības un uzturēšanas pakalpojumus Vācijā.

Mero ČR, a.s

Valsts uzņēmumam *MERO ČR, a.s.* Čehijā ir uzticēts pārvaldīt abus cauruļvadus (*Družba* un *IKL*). Pašlaik *MERO ČR, a.s.* vienīgais dalībnieks ir Čehijas Finanšu ministrija, bet atbildīgu uzraudzību īsteno Industrijas un tirdzniecības ministrija.

MERO ČR, a.s. (MEzinárodní ropovody – starptautisks naftas cauruļvads), kam ir vienīgais naftas piegādātājs Čehijā un visnozīmīgākais uzņēmums, kas nodrošina naftas operatīvo un drošības rezervju uzglabāšanu. 2012.gada beigās *MERO ČR, a.s.* iegādājās 5% daļu *TAL* cauruļvada, kas ir Eiropas lielāko naftas pārstrādes uzņēmumu un naftas pārvadātāju kopuzņēmums.

Centrālais jēlnaftas terminālu parks, kas atrodas *Nelahozeves*

Centrālais jēlnaftas tvertņu parks tiek izmantots jēlnaftas stratēģiskās krīzes rezerves uzglabāšanai un īstermiņa pagaidu uzglabāšanas vieta jēlnaftai, kas tiek transportēta pa cauruļvadiem *Družba* un *IKL*, lai samaisītu dažādus jēlnaftas veidus atbilstoši klientu pieprasījumam, kā arī lai piegādātu jēlnaftu klientiem – naftas pārstrādes rūpnīcām.

Kopumā ir 16 naftas termināli ar kopējo uzglabāšanas jaudu 1,550,000 m³: četras tvertnes, katra ar ietilpību 50,000 m³; sešas tvertnes, katra ar ietilpību 100,000 m³; un sešas tvertnes, katra ar ietilpību 125,000 m³.

Secinājums

Čehijā naftas produktu drošības rezerves pārvaldīšanai un uzturēšanai tiek izmantots valsts modelis. Galvenā atbildība ir noteikta VMRA. Jēlnaftas un naftas produktu drošības rezerves uzglabā divi valsts uzņēmumi *MERO* un *ČEPRO*. Naftas drošības rezerves modeli lielā mērā nosaka vietējo naftas pārstrādes rūpnīcu jauda un spēja ražot dažādus naftas produktus. Nozīmīgs faktors ir arī pastāvošā piegāžu diversifikācija.

Valsts divreiz nesekmīgi mēģināja pāriet uz aģentūras modeli. Būtiskākie šķēršļi bija sagaidāmais pienākums industrijai maksāt valsts nodevu, kas tiktu izdalīta uz gala produktiem, kā arī vairāku arodbiedrību pretestība.

Igaunija (aģentūras modelis)

Igaunija ir labi nodrošināta ar fosilajiem energoresursiem, Īpaši - degslānekli. Tā ir vienīgā valsts pasaulē, kur degslāneklis ir primārais enerģijas avots, 2016.gadā elektroenerģijas ražošanai nodrošinot 73% no nepieciešamajiem energoresursiem. 2013.gadā tie bija 86%.

Naftas tirgus Igaunijā ir pilnībā atvērts konkurencei. Šķidro degvielu vairumtirdzniecība ir koncentrējusies *ORLEN Lietuva* un *Neste Oy* rokās. Šķidro degvielu mazumtirdzniecībā darbojas vairāki uzņēmumi, ieskaitot Kanādas *Circle K* un Somijas *Neste*, no kuriem neviens nav dominējošā pozīcijā.

Pateicoties degslāneklim, atjaunojamiem energoresursiem un kūdrai, Igaunijas atkarība no enerģijas nesējiem ir viszemākā ES, 2016.gadā veidojot vien 6,8%. Neskatoties uz šādu kopainu, visa **patērētā šķidrā degviela tiek importēta.**

Igaunijas Naftas krājumu aģentūra

AS Eesti Vedelikutusevaru Agentuur jeb Igaunijas Naftas krājumu aģentūra (INKA) ir Igaunijas stratēģiskas nozīmes uzņēmums. INKA uzdevums ir izveidot, uzturēt un atjaunināt valsts šķidrās degvielas drošības rezerves un to papildināšanu.

2005.gada 15.aprīlī Igaunijas valdība nodibināja INKA saskaņā ar Šķidrās degvielas krājumu likumu, RT I 2005, 13, 66. Visas uzņēmuma daļas pieder valstij. Ekonomisko lietu un komunikāciju ministrija īsteno dalībnieka tiesības. Dalībnieku sapulcē piedalās ekonomisko lietu un komunikāciju ministrs.

INKA ir noteikti šādi galvenie uzdevumi:

- izveidot un uzturēt Igaunijas šķidrās degvielas drošības rezerves, papildināt tās saskaņā ar Šķidrās degvielas krājumu likumu,
- organizēt šķidro degvielu drošības rezerves iepirkšanu, pārdošanu un uzglabāšanu,
- organizēt šķidro degvielu drošības rezerves piegādi valstij un situācijas analīzi šķidro degvielu apgādes krīzes apstākļos,
- organizēt šķidro degvielu krājumus šķidro degvielu apgādes krīzes laikā,
- sadarboties ar degvielas tirgus dalībniekiem un organizācijām, kas veido citu valstu drošības rezerves.

INKA saimnieciskā darbība ir balstīta uz efektivitātes un peļņas principiem, ko tai ir noteicis īpašnieks. Šķidro degvielu krājumu likums, RT I 2005, 13, 66 nosaka INKA pārvaldības principus, ienākumu pamatu un izdevumu plānošanu, kā arī ierobežojumus peļņas sadalei, kas tiek nopelnīta no drošības rezervju nodevas. Saskaņā ar valdības "Daļu pārvaldības ziņojumu", Ekonomisko lietu un komunikāciju ministrija ir noteikusi, ka no INKA netiek sagaidīta dividenžu izmaksa dalībniekam.

Naftas drošības rezervju pārvaldība

INKA pati netur drošības rezerves. Šķidro degvielu drošības rezerves uzglabāšanu, iegādi un pārdošanu organizē ar publiskiem iepirkumiem. Šos pakalpojumus sniedz trešās personas.

Atšķirībā no Čehijas, Igaunija drošības rezervēs neuzglabā jēlnaftu. Naftas drošības rezerves veido:

- benzīns,
- dīzeļdegviela,
- aviācijas degviela,
- smagā degviela.

Saskaņā ar Šķidro degvielu krājumu likumu, RT I 2005, 13, 66, INKA ir pienākums uzturēt drošības rezervi gadā n tādā līmenī, kas atbilst 90 dienu vidējam dienas neto importam gadā $n-1$. INKA ir pienākums sekot, ka drošības rezerves atbilst 90 dienu vidējai neto importa vērtībai arī tajā gadījumā, ja ir vērojams samazinājums uz vietas saražoto energoproduktu eksportā.

Saskaņā ar Direktīvu 2009/119⁴ naftas drošības rezerves var tikt uzglabātas jebkurā dalībvalstī. Šie krājumi tiek izvietoti ārpus nacionālās valsts, lai uzturēšanas pakalpojumu izmaksu būtu efektīvas. Pamats šo krājumu turēšanai ārvalstīs ir starptautisks līgums starp dalībvalstīm, lai saņemtu attiecīgos naftas produktus to apgādes krīzes apstākļos. Igaunija šādus līgumus ir noslēgusi ar Somiju, Zviedriju, Latviju un Dāniju.

Saskaņā ar statistiku par šķidro degvielu iekšzemes patēriņu 2017.gadā, 2018.gadam obligātais drošības rezervju apjoms bija 234,7 tūkstoši tonnu. Sākot ar 2018.gada 31.decembri INKA kopējais šķidro degvielu drošības rezerves apjoms sasniedza 237,3 tūkstošus tonnu. Šķidro degvielu drošības rezerves izveidošanas un rotācijas iepirkumu rezultātā Igaunijā uz vietas tika uzglabāti 53 % no drošības rezervēm. 2018.gadā šķidrās degvielas drošības rezerves tika uzglabātas 9 terminālos Igaunijā un astoņos terminālos ārvalstīs (Zviedrijā un Somijā). Līgumi par šķidro degvielu drošības rezervju izvietojumu ir noslēgti ar 15 uzņēmumiem.

---

⁴ PADOMES DIREKTĪVA 2009/119/EK (2009. gada 14. septembris), ar ko dalībvalstīm uzliek pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātas rezerves

1.tabula. Kopējais drošības rezervju apjoms, to atrašanās valsts uz 2018.gada 31.decembri

Benzīns		Dīzeļdegviela		Aviācijas degviela	
Apjoms [tonnas]	Atrašanās valsts	Apjoms [tonnas]	Atrašanās valsts	Apjoms [tonnas]	Atrašanās valsts
45 541	Igaunija	78 675	Igaunija	9 947	Zviedrija
10 027	Zviedrija	61 562	Zviedrija		
7 120	Somija	23 445	Somija		

Avots: INKA gada pārskats

2.tabula. Drošības rezervju apmērs un to vidējā iegādes cena uz 2018.gada 31.decembri

Degviela	Apjoms [tonnas]	Vidējā iegādes cena (bez nodokļiem) [EUR/tonna]	Iegādes izmaksas (bez nodokļiem) [EUR]	Iegādes izmaksas (ieskaitot nodokļus) [EUR]
benzīns	62 689	566,75	35 528 821	35 528 821
dīzeļdegviela	163 682	576,01	94 282 121	97 622 639
Aviācijas degviela	9 947	703,93	7 001 617	7 001 617
KOPĀ	236 317		136 812 560	140 153 078

Avots: INKA gada pārskats

Tā kā smagā degviela veido tikai nelielu daļu no drošības rezervēm, tā netiek uzrādīta tabulās. Uz 2018.gada 31.decembri smagās degvielas apjoms bija 960 tonnas ar tirgus vērtību EUR 322 450.

INKA organizē regulāras pārbaudes, lai pārliecinātos par šķidro degvielu drošības rezerves uzturēšanu. Pārbaudes mērķis ir inspicēt drošības rezervju kvantitāti un kvalitāti. Vismaz divas reizes kalendārā gada laikā INKA īsteno pārbaudes visās drošības rezervju uzglabāšanas vietās. Tā kā INKA šķidro degvielu drošības rezerves tiek veidotas ilgtermiņa glabāšanai, šķidro degvielu kvalitāte un novecošanās tiek monitorēta, lietojot programmu *ProQuality*. Balstoties uz analīžu rezultātiem, *ProQuality* sniedz rekomendācijas par drošības rezervju rotāciju.

INKA ir jānodrošina visu šķidro degvielu drošības rezervju nodrošināšana un apdrošināšana. 2018.gadā drošības rezerves apdrošināja Londonas *Lloyds*, ko sindicēja *Starfish*. Apdrošināšanas izmaksas bija EUR 23 805. Visi INKA krājumi ir apdrošināti atbilstoši degvielas pasaules tirgus cenām.

3.tabula. Drošības rezerves attīstība pa gadiem laikā no 2015.līdz 2018.gadam

Degvielas krājumi [tonnas]	2015	2016	2017	2018
Benzīns	62 214	62 214	55 294	62 689
Dīzeļdegviela	154 775	159 850	177 595	163 682
Aviācijas degviela	9 947	9 947	9 947	9 947
KOPĀ	226 936	232 011	242 835	236 317

Avots: INKA gada pārskats

Finansējums

Finansējumu šķidro degvielu drošības rezerves izveidošanai un uzturēšanai nosaka Šķidro degvielu krājumu likuma, RT I 2005, 13, 66 8.nodaļa. Proti, drošības rezerves izveidi finansē no valsts budžeta, palielinot INKA pamatkapitālu un izmantojot līdzekļus, kas tiek iegūti no drošības rezervju pārdošanas. Drošības rezervju turēšanas izmaksas sedz no valsts nodevas.

Pie pakāpeniskas 90 dienu šķidrās degvielas drošības rezerves izveidošanas INKA pamatkapitāls ik gadus tika palielināts līdz pat 2008.gadam. Sākot ar 2018.gada 31.decembri uzņēmuma pamatkapitāls ir EUR 132 851 000.

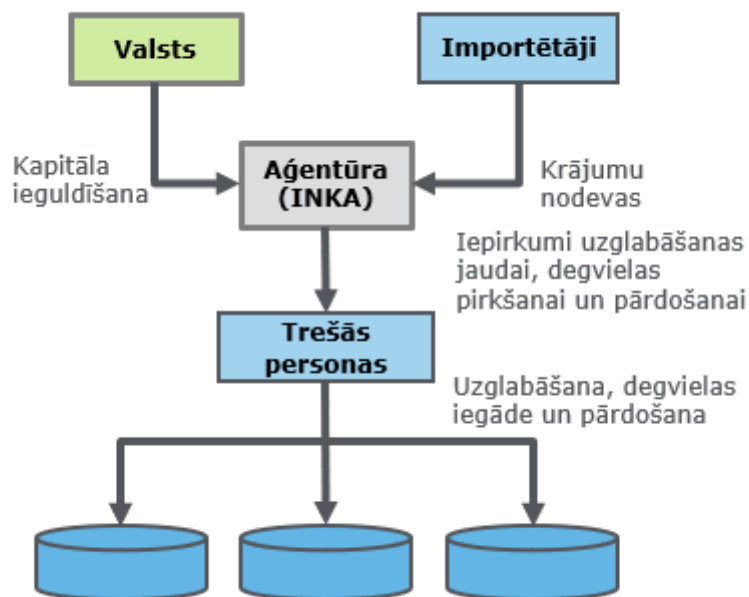
Drošības rezervju uzturēšanas valsts nodevu maksā degvielas akcīzes nodokļa maksātāji. Ja tādu nav, valsts nodevu maksā personas, kas laiž degvielu tirgū patēriņam, vai personas, kas piegādā aviācijas degvielu, aviācijas benzīnu vai spirta veida aviācijas degvielu lidaparātiem, kas atkārtoti uzpildās Igaunijā. Valsts nodeva tiek maksāta uz INKA bankas kontu bez iepriekšēja maksājuma pieprasījuma ne vēlāk kā līdz katra mēneša 15. datumam tādā apmērā, kas atbilst degvielas apjomam, ko iepriekšējā kalendārajā mēnesī valsts nodevas maksātājs ir izlaidis tirgū patēriņam, saskaņā ar maksājuma brīdī noteikto valsts nodevas likmi.

Valsts nodevas pārsniegums tiek izmantots nākotnes operatīvo izmaksu segšanai. To nosaka Šķidro degvielu krājumu likuma, RT I 2005, 13, 66, 10(4) apakšnodaļa. Gadījumā, ja kalendārā gada laikā samaksātās valsts nodevas kopējais apmērs pārsniedz attiecīgā gada drošības rezervju uzturēšanas izmaksas, pārsniegums ir jāņem vērā, nākamo reizi nosakot valsts nodevas apmēru. Saskaņā ar minēto, valsts nodevas pārpalikums nevar tikt uzskaitīts nesadalītajā peļņā vai iekļauts citās rezervēs.

2020.gadā ir spēkā šādas valsts nodevas likmes:

- **benzīna** valsts nodeva ir EUR 3,60 par 1000 litriem degvielas,
- **dīzeļdegvielas** valsts nodeva ir EUR 3,50 par 1000 litriem degvielas,
- **aviācijas degvielas** valsts nodeva ir EUR 3,60 par 1000 litriem degvielas,
- **Smagās degvielleļļas** valsts nodeva ir EUR 10,00 par 1000 kilogramiem degvielas.

4.attēls. INKA finansējuma struktūra

INKA pārvaldība

INKA ir pilnībā valstij piederošs uzņēmums. Tā īpašnieka kompetencē ietilpst statūtu grozīšana, pamatkapitāla palielināšana un samazināšana, padomes locekļu ievēlēšana un atcelšana, auditora iecelšana, speciālo auditoru iecelšana, gada pārskatu apstiprināšana un peļņas sadale, kā arī lēmumu pieņemšana par apvienošanu, sadalīšanu, reorganizāciju un/vai uzņēmuma darbības izbeigšanu.

Padomi veido četri locekļi, kas tiek ievēlēti uz triju gadu termiņu. Puse no tiem ir valdības pārstāvji, bet otra puse - degvielas tirgotāju pārstāvji. Ekonomisko lietu un komunikāciju ministrs ieceļ un atceļ padomes locekļus. Padomes priekšsēdētāju no sava vidus ieceļ tie padomes locekļi, kuri nepārstāv degvielas tirgotājus.

Lai izvairītos no interešu konflikta, degvielas tirgotāju pārstāvjiem INKA padomē ir noteikts informācijas pieejamības ierobežojums ziņām par iepirkumiem. Saskaņā ar INKA padomes lēmumu, INKA valdes locekļi drīkst atklāt informāciju un dokumentus par piedāvājumiem, kas iesniegti uzņēmuma atvērtajos vai jau pabeigtajos iepirkumos, tikai tiem padomes locekļiem, kuri nepārstāv degvielas tirgotājus.

INKA valdē ir divi locekļi. INKA valde neatkarīgi pieņem ikdienas pārvaldības lēmumus, balstot savus lēmumus uzņēmumam labākajās interesēs. Darbībām, kas iziet ārpus INKA ikdienas saimnieciskās darbības, ir nepieciešams padomes apstiprinājums.

INKA izdevumi

Lielākā daļa izdevumu ir tieši saistīti ar šķidrās degvielas drošības rezervju pārvaldību, piemēram, uzkrāšanu, analīzi, kontroli, pumpēšanu un apdrošināšanu. Citas izmaksas, piemēram, darbinieku izmaksas, noma un ceļa izdevumi, sastāda vien niecīgu daļu no kopējiem izdevumiem (vidēji 5,75% no kopējiem izdevumiem 2015.līdz 2018.gadā).

4.tabula. INKA izdevumi 2015. līdz 2018.gadā

Izdevumi [EUR/gadā]	2015	2016	2017	2018
Noma	10 399	12 429	16 083	13 277
Enerģija	1 393	1 080	1 246	1 375
Dažādi biroja izdevumi	4 444	5 820	5 390	5 339
Ceļa izdevumi	10 459	11 268	10 182	15 482
Apmācību izdevumi	1 974	1 718	716	1 046
Valsts nodokļi un nodevas	1 437	3 017	1 826	2 135
Atskaitījums šaubīgiem parādiem	18 933	16 399	630	0
Drošības rezervju uzkrāšana, analīze, kontrole, pumpēšana	4 495 043	4 273 949	4 329 039	4 566 983
Degvielas apdrošināšana	36 750	27 002	24 999	23 805
Kopējās darbinieku izmaksas	185 775	183 840	186 404	194 275
Citi izdevumi	37 927	35 443	39 274	45 519
KOPĀ	4 804 534	4 571 965	4 615 789	4 869 236

Avots: INKA gada pārskats

Secinājums

Igaunija drošības rezervju uzturēšanai izmanto aģentūras modeli. Uzsvars tiek likts uz izdevumu efektivitāti. To palīdz nodrošināt drošības rezervju pārvaldības īstenošana, izmantojot publiskos iepirkumus šķidro degvielas drošības rezerves uzglabāšanai, iepirkšanai un pārdošanai. Igaunija veiksmīgi izmanto ES integrāciju, kas ļauj drošības rezerves uzglabāt ārpus valsts. Caurspīdīgums, zems birokrātijas līmenis un izmaksu efektivitāte ir būtiskākās šī modeļa priekšrocības.

Dānija (industrijas modelis)

Kopš 1970.gadiem Dānija ražo naftu un gāzi. Lai arī ražošanas apjomi stabili samazinās kopš 2004.gada, naftas un gāzes ir pietiekami iekšējā patēriņa segšanai. 2013.gadā tika pārskatīti noteikumi un nosacījumi ogļūdeņražu ieguvei Ziemeļjūrā. Pēc plašām publiskām debatēm, valdība sadarbībā ar industriju izstrādāja stratēģiju Ziemeļjūrā esošo naftas un gāzes resursu efektīvai izmantošanai.

Nafta ir nozīmīgākais kurināmais Dānijas enerģētikā, sastādot aptuveni pusi no iekšējā enerģijas ražošanas apjoma un vairāk kā vienu trešdaļu no primārā enerģijas patēriņa. Tomēr naftas dominance nepārtraukti samazinās. Naftas ražošanas samazinājumam seko kritums jēlnaftas eksportā. Samazinās arī iekšējais patēriņš, jo uzlabojas energoefektivitāte un pieaug atjaunojamo energoresursu izmantošana, daļēji aizvietojot. Neskatoties uz būtisku samazinājumu jēlnaftas eksportā pēdējā desmitgadē, Dānija vēl joprojām ir nozīmīga jēlnaftas eksportētājvalsts, galvenokārt eksportējot to uz Zviedriju. Dānijā ir 16 naftas termināli, kuru kopējā ielādes jauda ir 0,5 miljoni kubikmetru dienā (mcm/d), bet kopējā izlādes jauda ir 1,2 miljoni kubikmetru dienā. Saražotā un importētā jēlnafta tiek pārstrādāta divās naftas pārstrādes rūpnīcās, kas atrodas *Fredericia* un *Kalundborg*. Vienlaikus Dānija ir arī naftas produktu importētājvalsts, galvenokārt importējot tos no Krievijas Federācijas. 2015.gadā

naftas produkti no Krievijas veidoja 46% no kopējā importa, kam sekoja Zviedrija (11%) un Norvēģija (8%).

Transporta sektors patērēja vairāk naftas par visiem citiem sektoriem kopā: 64,4% no primārā enerģijas patēriņa. Ceļu transports ir lielākais naftas patērētājs transporta sektorā, pārstāvot pusi no kopējā naftas patēriņa. Pēdējā desmitgadē naftas izmantošana transportā samazinājās lēnāk, kā citos sektoros. Industrija bija otrs lielākais naftas patērētājs: 10,9% no kopējā apjoma. Tai sekoja patēriņš enerģijas pārveidošanas (neieskaitot koģenerāciju) sektorā (10,1 %), komercsektorā (8,8 %), mājsaimniecību sektorā (4,0 %) un enerģijas ražošanā koģenerācijā (1,7 %). Pēdējās desmitgades laikā enerģijas ražošana koģenerācijā ir piedzīvojusi lielāko samazinājumu naftas patēriņā.

Dīzeļdegviela ir visvairāk lietotais naftas produkts, kas veido 56% no kopējā patēriņa. Tai seko benzīns (20%) un petroleja (14%). Laikā no 2005. līdz 2015.gadam ir samazinājies visu naftas produktu patēriņš.

Kā naftu ražojošai valstij, Dānijai drošības rezervju pienākums ir par 25% zemāks par parastajām 90 dienām no vidējā dienas patēriņa. Izstrādājot Dānijas normatīvo regulējumu, tika nolemts, ka Dānija drošības rezervei ir jāatbilst 81 dienas patēriņam. Kopš 2015.gada Dānijai pieder kopumā 7,6 mcm kombinētu drošības rezervju, kas tiek turēti industrijas darbības nodrošināšanai un lai izpildītu obligāto drošības rezervju uzturēšanas pienākumu. Tas viss kopumā pielīdzināms aptuveni 302 dienām no Dānijas iekšzemes naftas patēriņa. Teju puse no valsts kopējām kombinētām (jēlnafta un naftas produkti) drošības rezervēm ir izvietotas divās galvenajās naftas pārstrādes rūpnīcās. To jēlnaftas krājumi pielīdzināmi 13% no valsts kopējām kombinētajām drošības rezervēm.

Dānijas Centrālā naftas krājumu organizācija (CNKO)

CNKO ir centrālā juridiskā persona krājumu uzturēšanai, ko pārvalda privātie uzņēmumi. Uzņēmumi, kas ražo naftu Dānijā vai importē naftu uz Dāniju, ir pakļauti obligātam pienākumam veidot drošības rezerves. 81 dienas vidējā patēriņa drošības rezerves uzturēšanas pienākums ir sadalīts starp CNKO (atbild par 57 dienām) un naftas uzņēmumiem (atbild par 24 dienām). CNKO bez maksas nodrošina 57 dienu drošības rezerves, kamēr 24 dienu drošības rezervi ir pienākums apmaksāt uzņēmumiem pašiem. Šai vajadzībai CNKO par tirgus cenām piedāvā izmantot savus uzglabāšanas terminālus.

CNKO ir bezpeļņas organizācija. Pašlaik CNKO dalībnieki ir 12 uzņēmumi. Deviņi atrodas Dānijā, divi – Zviedrijā, bet viens – Apvienotajā Karalistē.

5.tabula. CNKO dalībnieki

Uzņēmuma nosaukums	Atrašanās vieta
A/S Dansk Shell	Fredericia, Dānija
BP Aviation	Stoholma, Zviedrija
Ørsted A/S	Fredericia, Dānija
Neste Oil SA	Kopenhāgena, Dānija
Nordic Marine Oil	Aalborg, Dānija
OK a.m.b.a	Viby J, Dānija
Q8 Denmark A/S	Kopenhāgena, Dānija
SAS Oil	Stokholma, Zviedrija
Shell International Trading and Shipping Company Ltd	Londona, Lielbritānija
Equinor Refining Denmark A/S	Kalundborg, Dānija
Totsa - Total Oil Trading SA	Kopenhāgena, Dānija
YX Danmark A/S	Søborg, Dānija

Avots: www.CNKO.dk

Uz 2019.gada 30.aprīli 40 uzņēmumiem bija noteikts obligāts pienākums veidot drošības rezervi. 15 no tiem bija jēlnaftas ražotāji, bet 25 bija uzņēmumi, kas nodarbojas ar naftas produktiem.

Drošības rezerves pienākuma uzraudzība

Pienākumu veidot drošības rezervi nosaka Dānijas Enerģētikas aģentūra. Tas tiek noteikts, sākot ar dienu, kad uzņēmums, kuram iepriekš nav bijis noteikts pienākums veidot drošības rezervi, importē 1 000 tonnu vai vairāk jēlnaftas uz Dāniju vai Dānijā sāk ražot vairāk kā 1 000 tonnu naftas gadā. Pienākums veidot drošības rezervi tiek noteikts 'nulle' līdz brīdim, kad kalendārā gada laikā tirdzniecība, kas izraisa pienākumu veidot drošības rezervi, pārsniedz nulli. Importējošam vai ražojošam uzņēmumam ir pienākums ne vēlāk kā 14 dienu laikā pēc importa vai ražošanas uzsākšanas paziņot par to Dānijas Enerģētikas aģentūrai.

Kad tiek noteikts pienākums veidot drošības rezervi, ieskaitot tā noteikšanu nulles apmērā, attiecīgajam uzņēmumam ir pienākums sniegt ikmēneša atskaites CNKO. Tās ir jāsapagatavo *Oildata* IT sistēmā ne vēlāk kā līdz nākamā mēneša 20.datumam. Pieeju *Oildata* nodrošina CNKO pēc tam, kad ir oficiāli reģistrēts pienākums veidot drošības rezervi. Sodis par nepareizu atskaiti vai iesniegšanas termiņa kavējumu pašlaik ir DKK 5,000 par pirmreizēju pārkāpumu.

Papildus ikmēneša atskaitēm, uzņēmumiem, kuriem ir noteikts pienākums veidot drošības rezervi, ir jānodrošina, ka ikmēneša atskaites reizi gadā tiek auditētas gada pārskata ietvaros. Auditu veic Dānijas valdības pilnvarots publiskais auditors. Šāda auditora auditēts gada pārskats ir jāiesniedz CNKO ne vēlāk, kā līdz nākamā gada 15.martam. Turklāt CNKO laiku pa laikam noteiktā mēnesī prasa uzņēmumiem dokumentēt drošības rezerves pienākuma izpildi ar ikdienas regularitāti.

CNKO uzglabāšanas maksa

CNKO piedāvā drošības rezervju uzglabāšanu par šādu vidējo gada maksu:

6.tabula. Maksa par CNKO *nacionālo bijeti*

	Benzīns [EUR/m ³]	Aviācijas degviela [EUR/m ³]	Dīzeļdegviela [EUR/t]	Degviellejļa [EUR/t]
2015	31,79	30,39*	25,53	32,52
2016	24,03	26,69	23,02	17,63
2017	22,26	17,29	9,47	18,50
2018	30,20	24,67	16,42	22,98

*Petroleja

** Ietoti vidējie ECB koeficienti

Avots: <https://www.CNKO.dk/sider/regler-og-procedurer/enhedsomkostninger/>

Šī maksa ietver:

- personāla izmaksas,
- administratīvās izmaksas, piemēram, noma u.c.,
- visas operatīvās un uzturēšanas izmaksas, kas attiecas uz drošības rezervju uzturēšanu,
- atsvaidzes izmaksas, lai uzturētu produktus pārdošanas gatavībā,
- izmaksas par uzglabāšanas vietas nomu, piemēram, jēlnaftai un etanolam,
- alternatīvās izmaksas attiecībā uz kapitālu, kas ir pārvērsts produktos. Šeit CNKO piemēro sociālekonomisko diskonta likmi (skatīt 2013.gada faktu lapas, ko ir publicējusi Dānijas Finanšu ministrija). Lai novērtētu drošības rezerves, tiek izmantotas vidējās *Platts'* cenas gada laikā, un izteikšanai Dānijas kronās (DKK) tiek pielietota vidējā dolāra valūtas likme,
- nolietojums un amortizācija tiek noteikta, balstoties uz iepriekšējo gada pārskatu.

Fiziskas piegādes gadījumā piegādātās naftas cena tiks balstīta uz *Platt's European Marketscan High Cargoes C.I.F. North West Europe (N.W.E)* cenu par attiecīgo klasi, pieskaitot prēmiju USD [7] par tonnu. Ja piemērojams, jebkuri nodokļi, nodevas un citi obligātie maksājumi par produktiem tiks pārnesti uz pircēju.

Secinājums

Dānijai ir labi attīstīts naftas un naftas produktu tirgus, kā arī tai ir spēcīga saistītā infrastruktūra. Pienākums uzturēt drošības rezerves no valsts ir nodots privātajiem uzņēmumiem. Lielāko daļu šī pienākuma par brīvu nodrošina CNKO, bet privātajiem uzņēmumiem no saviem līdzekļiem ir pienākums segt 24 dienas no Dānijas vidējā patēriņa.

Latvija (valsts modelis)

Naftas rezervju pārvaldīšanai Latvija izmanto valsts modeli. Nacionālais likums (1) pilnvaro Ministru Kabinetu noteikt un izdot visus noteikumus attiecībā uz nacionālo naftas drošības rezervi; un (2) nosaka, ka Būvniecības valsts kontroles birojs (turpmāk - **BVKB**) ir tā valsts pārvaldes iestāde, kurai ir pienākums atbildēt par valsts naftas drošības rezerves pārvaldīšanu⁵. BVKB ir valsts pārvaldes iestāde, kas ir pakļauta ekonomikas ministram.

Būvniecības valsts kontroles birojs

Kopumā BVKB galvenie uzdevumi ietver Latvijā izpildīto būvdarbu kvalitātes un drošības kontroli⁶. Papildus tam, BVKB ir uzdots pildīt centrālās krājumu uzturēšanas institūcijas funkciju attiecībā uz naftas drošības rezervju uzturēšanu:

1. pakalpojumu iepirkšana, izmantojot publisko iepirkumu, ieskaitot naftas drošības rezerves nodrošināšanu un sniegšanu, lai izveidotu valsts naftas drošības rezervi noteiktā apjomā iespējamās enerģētiskās krīzes laikā;
2. pirmajā punktā minēto pakalpojumu administrēšana;
3. valsts nodevas administrēšana par valsts naftas drošības rezerves uzturēšanu;
4. naftas produktu informācijas sistēmas uzturēšana.

Attiecībā uz valsts naftas drošības rezervēm, BVKB ir atbildīgs par publisko iepirkumu izsludināšanu, lai atlasītu privātos uzņēmumus, kuriem būtu pienākums gan iepirkt, gan arī uzglabāt naftu valsts naftas drošības rezervju vajadzībām.

Valsts naftas drošības rezerves var veidot no jēlnaftas, naftas blakus produktiem, kas var tikt pārveidoti par naftas produktiem, un no naftas produktiem, kuru kategorija atbilst vienai no šādām kategorijām: jēlnafta, naftas blakus produkti (sastāvdaļas); benzīns un aviācijas degviela; petroleja, dīzeļdegviela un petrolejas veida reaktīvā degviela; degviellejļa un petrolejas bitumens; šķidrā petrolejas gāze.

Tikai tie komersanti, kas piedāvā valsts naftas drošības rezerves vajadzībām uzglabāt ne mazāk kā 1000 tonnas no iepriekš minētajiem naftas produktiem, ir tiesīgi sniegt drošības rezerves pakalpojumus Latvijā vai ES dalībvalstī, pie nosacījuma, ka tie atbilst vienam no trim priekšnoteikumiem:

1. komersants ir nodibināts Latvijā, veic komercdarbību ar akcīzes precēm (naftas produktiem), kam pieder vai kas lieto stacionārās naftas produktu uzglabāšanas tvertnes un kam pieder pietiekams daudzums naftas produktu, lai sniegtu drošības rezerves pakalpojumu, vai kam ir līgumos noteiktas tiesības nopirkt šādu naftas produktu daudzumu; vai
2. komersants ir nodibināts ES dalībvalstī, kam pieder vai kas lieto stacionārās naftas produktu uzglabāšanas tvertnes un kam pieder pietiekams daudzums naftas produktu, lai sniegtu drošības rezerves pakalpojumu, vai kam ir līgumos noteiktas tiesības nopirkt šādu naftas produktu daudzumu; vai
3. komersants ir nodibināts Latvijā, citā ES dalībvalstī vai Eiropas Ekonomiskajā Zonā, vai citā valstī, lieto stacionārās naftas produktu uzglabāšanas tvertnes, kas pieder citam komersantam vai ko lieto cits komersants, un kuram pieder pietiekams naftas produktu daudzums, lai sniegtu

⁵ BVKB ir kompetenta valsts pārvaldes iestāde, kas kopš 2020.gada 1.janvāra ir atbildīga par valsts naftas produktu drošības rezervēm. Līdz 2019.gada 31.decembrim Ekonomikas ministrija bija kompetentā un atbildīgā iestāde. Ir mainījusies kompetentā un atbildīgā valsts iestāde, taču nav mainījies pielietotais modelis.

⁶ No 2020.gada 1.janvāra BVKB veic plašāku funkciju loku:

- a) elektroenerģijas obligātā iepirkuma mehānisma uzraudzību un kontroli, būtiski pastiprinot līdz šim īstenoto elektrostaciju darbības uzraudzību, t.sk. veicot sistemātiskas pārbaudes klātienē elektrostacijās;
- b) aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma sniegšanu;
- c) energoefektivitātes jautājumu administrēšanas funkciju;
- d) transporta enerģijas nosacījumu izpildes uzraudzību un kontroli;
- e) naftas produktu jautājumu administrēšanu.

drošības rezerves pakalpojumu, vai kuram ir līgumos noteiktas tiesības nopirkt šādu naftas produktu daudzumu.

Ja kāds komersants publiskajā iepirkumā piedāvā sniegt drošības rezerves pakalpojumus par tādu naftas produktu daudzumu, kāds faktiski neatrodas tā īpašumā, šis komersants ir atbildīgs iegūt iztrūkstošo naftas produktu daudzumu un nodrošināt to atrašanos norādītajās uzglabāšanas vietās ne vēlāk kā līdz iepirkuma līguma noslēgšanai.

Vairāk kā viens komersants var tikt atlasīts tiesību piešķiršanai slēgt iepirkuma līgumu. Publiskajā iepirkumā atlasītie komersanti kopumā ir atbildīgi par naftas uzglabāšanu minimālajā apmērā, par kādu panākta vienošanās (vismaz **90 dienas** no vidējā dienas neto importa, vai **61 diena** no vidējā dienas iekšzemes patēriņa, atkarībā no tā, kurš no abiem rādītājiem ir augstāks).

Komersanti, kas noslēdz iepirkuma līgumu, līdz katra kalendārā mēneša 15.datumam iesniedz BVKB atskaiti par drošības rezerves pakalpojuma sniegšanu. BVKB katru mēnesi maksā komersantiem par sniegto drošības rezerves pakalpojumu pēc tam, kad ir saņemta atskaite par iepriekšējo kalendāro mēnesi un attiecīgs rēķins.

Ne mazāk kā 25% no kopējās naftas produktu drošības rezerves ir jāizvieto Latvijā, bet pārējie 75% var tikt izvietoti citās ES dalībvalstīs. Gadījumā, ja komersanti, kas piedāvā uzglabāt drošības rezerves Latvijā, kopumā piedāvā vairāk kā 25% no naftas, kas nepieciešama valsts naftas drošības rezerves veidošanai, Latvijā var tikt izvietoti vairāk kā 25% no kopējās naftas drošības rezerves, ja šo komersantu piedāvātās cenas ir zemākas par tām, ko piedāvā komersanti, kas piedāvā uzglabāt naftu ārpus Latvijas. Turklāt, ja komersantiem, kas uzglabā naftu Latvijā, trūktu naftas kāda iemesla dēļ, vairāk kā 75% no kopējās naftas drošības rezerves varētu tikt izvietoti ārpus Latvijas. Pašlaik valsts naftas drošības rezerves ir izvietotas Latvijā, Lietuvā, Zviedrijā un Nīderlandē.

Iepirkuma līgumu noslēgušajiem komersantiem šo līgumu darbības laikā ir pienākums nepārtraukti nodrošināt naftas produktus tādā daudzumā, kas norādīts minētajos līgumos. Tāpat šiem komersantiem ir pienākums nodrošināt drošības rezervju fizisku pieejamību. Proti, šie komersanti ir atbildīgi par rezervju atrašanos noteiktajā vietā, lai padarītu to pieejamu atbilstoši nepieciešamības gadījumā dotajām norādēm.

BVKB funkcijas izpilde tiek finansēta no valsts nodevas, kas tiek iekasēta par naftas drošības rezerves uzturēšanu (skatīt nodaļu "Valsts nodeva").

BVKB pārvaldība

BVKB vada direktors, kuram atbalstu sniedz viens direktora vietnieks.

Šādi departamenti un nodaļas ir pakļauti BVKB direktoram: Obligātā iepirkuma kontroles nodaļa; Būvspeciālistu sertificēšanas nodaļa; Juridiskā nodaļa; Energoresursu kontroles departaments; Informācijas sistēmu departaments; Plānošanas, analīzes un iekšējās kontroles nodaļa; Sabiedrisko attiecību sektors.

Šādi departamenti ir pakļauti BVKB direktora vietniekam: Būvniecības kontroles departaments un Administratīvā nodaļa.

Atbilstoši publiski pieejamajām ziņām, BVKB pašlaik ir uzsācis darbu pie publiskā iepirkuma gatavošanas valsts naftas drošības rezerves pakalpojuma iepirkšanai 2021.-2023.gadam. BVKB ir pārņēmis naftas produktu administrēšanu kopumā, tostarp pildot centrālās krājumu uzturēšanas struktūras funkcijas, valsts nodevas administrēšanu par naftas produktu rezerves uzturēšanu, naftas produktu informācijas sistēmas pārziņa funkciju, ogļūdeņražu meklēšanas, izpētes un ieguves licencēšanu un licenču izpildes uzraudzību, kā arī šādu darbu administratīvās uzraudzības funkciju.

Valsts naftas produktu drošības rezerves uzturēšana

2019.gadam tika paredzēti šādi budžeta izdevumi naftas drošības rezerves uzturēšanai:

7.tabula. 2019.gada pamatbudžeta tāme

Kods	Nosaukums	Tāme [EUR] (ar izmaiņām)
P0	Resursi izdevumu segšanai	23 922 833
A700	Dotācija no vispārējiem ieņēmumiem	23 922 833
21710	Vispārējā kārtībā sadalāmā dotācija no vispārējiem ieņēmumiem	23 922 833
B000	Izdevumi - kopā	23 922 833
B100	Uzturēšanas izdevumi	23 922 833
B110	Kārtējie izdevumi	23 922 833
1000	Atlīdzība	69 980
1100	Atalgojums	53 325
1110	Mēnešalga	35 650
1114	Valsts civildienesta ierēdņu mēnešalga	35 650
1140	Piemaksas, prēmijas un naudas balvas	17 675
1142	Samaksa par virsstundu darbu un darbu svētku dienās	100
1146	Piemaksa par personisko darba ieguldījumu un darba kvalitāti	11 300
1147	Piemaksa par papildus darbu	4 431
1148	Prēmijas un naudas balvas	1 844
1200	Darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, pabalsti un kompensācijas	16 655
1210	Darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	14 187
1220	Darba devēja pabalsti, kompensācijas un citi maksājumi	2 468
1221	Darba devēja pabalsti un kompensācijas, no kuriem aprēķina iedzīvotāju ienākuma nodokli un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	1 700
1227	Darba devēja izdevumi veselības, dzīvības un nelaimes gadījumu apdrošināšanai	428
1228	Darba devēja pabalsti un kompensācijas, no kā neaprēķina iedzīvotāju ienākuma nodokli un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	340
2000	Preces un pakalpojumi	23 852 853
2100	Mācību, darba un dienesta komandējumi, darba braucieni	8 000
2120	Ārvalstu mācību, darba un dienesta komandējumi, darba braucieni	8 000
2121	Dienas nauda	2 000
2122	Pārējie komandējumu un darba braucienus izdevumi	6 000
2200	Pakalpojumi	22 020

2230	Iestādes administratīvie izdevumi un ar iestādes darbības nodrošināšanu saistītie izdevumi	10 000
2231	Administratīvie izdevumi un sabiedriskās attiecības	10 000
2250	Informācijas tehnoloģiju pakalpojumi	12 020
2251	Informācijas sistēmas uzturēšana	12 020
2800	Pakalpojumi, kurus budžeta iestādes apmaksā noteikto funkciju ietvaros, kas nav iestādes administratīvie izdevumi	23 822 833

Avots: https://e2.kase.gov.lv/pub_eplani_etames/code/pub_fp.php

Secināms, ka administratīvās izmaksas veido nenozīmīgu daļu no kopējiem izdevumiem, proti, tās ir mazākas par 1% no kopējiem izdevumiem.

Esošās drošības rezerves

No 2018.gada 12.decembra līdz 2020.gada 11.decembrim naftas drošības rezerves pakalpojumus sniedz šādi komersanti: LLC "Pirmas", UAB "Okseta", UAB "Baltic Petroleum", LLC "Circle K Latvia", "Ventbunkers" SA, LLC "RDZ Energy", "Gunvor SA", "Vitol SA" un "Mercuria Energy Trading" SA.

8.tabula. Latvijas naftas produktu drošības rezerves apjoms 2019. – 2020.gadā

	Latvijā [tūkst. t]	ES (LT, NL, SE) [tūkst. t]	Kopā
I kategorija (benzīns un aviācijas1, 00 degviela)		90,00	91,00
II kategorija (petroleja, dīzeļdegviela un petrolejas veida reaktīvā degviela)	229,323*	66,344	295,667
		Kopā:	386,667

* ieskaitot AS "Latvenergo" krājumus (II kategorija, 10,119 tūkst. t)

Avots: https://em.gov.lv/lv/nozares_politika/naftas_drosibas_rezerves/

Naftas produktu informācijas sistēma

Naftas produktu informācijas sistēma nodrošina optimālu enerģijas patēriņu, plānošanu un pārvaldību, lai novērstu vai izskaustu enerģētiskās krīzes sekas. Šī sistēma iekļauj un vāc informāciju par enerģijas patēriņu un pieprasījumiem, ko iesniedz valsts un pašvaldību iestādes.

BVKB nodrošina sistēmas darbību un koordinē informācijas apmaiņu. Līdz katra mēneša 22.datumam Valsts ieņēmumu dienests sniedz BVKB ziņas par naftas produktu apmēru, kas iepriekšējā mēneša laikā izlaists patēriņam, saražots, tirgots Latvijā, izlietots patēriņam, kā arī eksportēts uz citām ES dalībvalstīm vai trešajām valstīm.

Līdz katra mēneša 23.datumam BVKB sniedz Centrālajai Statistikas pārvaldei ziņas par naftas produktu patēriņu un ražošanu iepriekšējā mēnesī.

Finansējums

Naftas un naftas produktu drošības rezerve tiek uzturēta 'biješu' veidā. Valstij pašai naftas produkti nepieder. Tā vietā valsts maksā par iespēju nopirkt krājumus gadījumā, ja tiktu izsludināta valsts mēroga enerģētiskā krīze.

Valsts enerģētiskās krīzes centrs (**VEKC**) ir koordinējoša un konsultējoša institūcija. Izsludinātas enerģētiskās krīzes laikā tā ir atbildīga par visiem līdzekļiem, kas nepieciešami, lai novērstu krīzi un tās izraisītās sekas. Tostarp VEKC ir atbildīga par dažādu grupu enerģijas lietotāju energoapgādes koordinēšanu⁷, un valsts naftas drošības rezerves izlietošanu.

Enerģētiskās krīzes laikā VEKC prasītu komersantiem, kuriem ir piešķirtas tiesības sniegt naftas drošības rezerves pakalpojumu, pārdot naftas produktus par naftas produktu cenu dienā, kas tieši seko dienai, kurā Ministru kabinets izsludināja valsts mēroga enerģētisko krīzi. Tiktu ņemti vērā šādi *Platts* biržas rādītāji:

- 1) benzīns (biržas rādītāja nosaukums daļēji angļu val. – *Platts gasoline CIF NWE* augstākā kotācija),
- 2) dīzeļdegviela (biržas rādītāja nosaukums daļēji angļu val. – *Platts Diesel ULSD 10 ppm CIF NWE* augstākā kotācija),
- 3) degviellejā (biržas rādītāja nosaukums angļu val. - *Platts fuel oil*),
- 4) sašķidrinātā naftas gāze (biržas rādītāja nosaukums angļu val. - *Argus International LPG „DAF Brest propane-butane mix Mean”*).

Gadījumā, ja būtu nepieciešama atkārtota naftas produktu pārdošana vairākas dienas pēc krīzes izsludināšanas, naftas cena tiktu noteikta nākamajā dienā pēc tam, kad tiktu pieņemts lēmums par atkārtotu naftas produktu pārdošanu. Tiktu ņemti vērā tie paši *Platts* biržas rādītāji, kas uzskaitīti iepriekšējā rindkopā.

9.tabula. Latvijas naftas krājumi, naftas krājumu izmaksas un iekasētās valsts nodevas

Gads	Krājumu apmērs [tonnas]	Krājumu izmaksas [EUR]	Iekasētās valsts nodevas [EUR]
2013-2014	315 990	28 751 921	25 390 382
2014-2015	327 644	18 595 585	18 132 400
2015-2016	328 374	12 580 882	13 948 541
2016-2017	345 638	11 159 876	12 314 943
2017-2018	336 800	9 600 000*	N/A

Avots: <https://likumi.lv/doc.php?id=297026>

* 6 mēnešu un 3 dienu līgums

BVKB funkciju izpildes izdevumi tiek segti no valsts budžeta. Valsts nodevas tiek iemaksātas vispārējā valsts budžetā. Valsts nodeva maksājama par valsts naftas drošības rezerves uzturēšanu. Valsts nodevu maksā šādi komersanti:

1. komersanti, kas ir saņēmuši speciālo atļauju (licenci) apstiprinātā akcīzes preču noliktavas turētāja darbībai; un
2. komersanti, kas ir saņēmuši speciālu atļauju (licenci) reģistrēta saņēmēja darbībai; un
3. komersanti, kas ir saņēmuši speciālu atļauju (licenci) degvielas vairumtirdzniecībai; un
4. komersanti, kas ir saņēmuši speciālu atļauju (licenci) degvielas mazumtirdzniecībai.

Citi komersanti maksā valsts nodevu par naftas produktu apjomu, ko tie savam patēriņam ievēd Latvijā no ES dalībvalsts vai trešās valsts.

⁷ Enerģijas lietotāju grupas un tiem piegādājamo enerģijas daudzumu nosaka Ministru kabineta 2015.gada 1.decembra noteikumi Nr. 673 "Notiekumi par Nacionālo bruņoto spēku, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta, Valsts policijas, Valsts robežsardzes, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta un mobilizējamo civilās aizsardzības formējumu nodrošināšanu ar degvielu valsts apdraudējuma gadījumā"; un Ministru kabineta 2011.gada 19.aprīļa noteikumi Nr. 312 "Enerģijas lietotāju apgādes un kurināmā pārdošanas kārtība izsludinātas enerģētiskās krīzes laikā un valsts apdraudējuma gadījumā".

Valsts nodeva ir jāmaksā par šādiem naftas produktiem: benzīns, aviācijas degviela un sašķidrinātā naftas gāze; petroleja, dīzeļdegviela un petrolejas veida reaktīvā degviela; degviellejā.

10.tabula. Valsts nodevu kategorijas Latvijā

Valsts nodeva [EUR/tonna]				
Gads	I kategorija – benzīns, aviācijas degviela	I kategorija - SNG	II kategorija - dīzeļdegviela	III kategorija - degviellejā
2013-2014	29,35	23,66	21,54	N/A
2014-2015	15,67	15,67	15,67	15,67
2015-2016	11,36	11,36	11,36	11,36
2017-2018	9,60	9,60	9,60	9,60
2019-2020	14,35	14,35	14,35	14,35

Avots: <https://likumi.lv/ta/id/297026-par-konceptualo-zinojumu-par-drosibas-rezervju-pakalpojuma-valsts-naftas-produktu-drosibas-rezervju-izveidei-pilnveidosanu>

Naftas produktu uzglabāšanas infrastruktūra Latvijā un tās izmaksas

Pētījuma pielikumā ir pievienota izvēsta pārskata tabula par naftas produktu uzglabāšanas infrastruktūru, kāda 2020.gada februārī ir pieejama Latvijā. Deloitte šos datus ir saņēmusi no Latvijas Degvielas tirgotāju asociācijas. Deloitte ir apzinājusi publiski pieejamo informāciju, kā arī vērsusies pie Latvijas Degvielas tirgotāju asociācijas ar lūgumu sniegt detalizētas ziņas tostarp par atkārtotas iekraušanas tehniskajām iespējām (pārkraušana dzelzceļa un sauszemes pārvadājumiem, izmaksas, laiks u.c.). Tomēr šādas ziņas netiek publiskotas.

Ievērojot tās kopējo uzkrāšanas jaudu un kopējo uzņēmumu skaitu šajā tirgū, kā arī apzinoties, ka šī infrastruktūra noteiktā proporcijā tiek izmantota valsts naftas drošības rezerves daļas uzglabāšanai, kas izvietota Latvijā, nav rodams objektīvs pamats nepieciešamībai izbūvēt valstij piederošu naftas produktu uzglabāšanas infrastruktūru tās valsts naftas drošības rezerves daļas uzglabāšanai, kas izvietojama Latvijā. Nav konstatējama tāda tirgus nepilnība, kuras aizpildīšanā vai novēršanā būtu pamatoti tirgū iesaistīties valstij.

Pētījuma vajadzībām tiek izdarīts pieņēmums, ka šī infrastruktūra tirgū būs pieejama arī turpmāk un ka uzņēmumiem būs interese piedalīties publiskos iepirkumos, lai uzņemtos nodrošināt uzglabāšanas pakalpojumu valsts naftas drošības rezerves vajadzībām arī tajā gadījumā, ja Latvija turpmāk pārietu uz aģentūras modeļa pielietošanu.

11.tabula. Naftas produktu drošības rezervju uzglabāšanas izmaksas Latvijai

Gads	Naftas produktu drošības rezervju apjoms [tonnas]	Uzglabāšanas pakalpojuma summa bez PVN [EUR]
2013-2014	315 990	28 751 921
2014-2015	327 644	18 595 585
2015-2016	328 374	12 580 882
2016-2017	345 638	11 159 876

Avots: <https://likumi.lv/ta/id/297026-par-konceptualo-zinojumu-par-drosibas-rezervju-pakalpojuma-valsts-naftas-produktu-drosibas-rezervju-izveidei-pilnveidosanu>

Pamatojošais normatīvais regulējums

Latvijas naftas drošības rezerves juridisko pamatu, pirmkārt, nosaka **ES tiesiskais regulējums**:

1. PADOMES DIREKTĪVA 2009/119/EK (2009. gada 14. septembris), ar ko dalībvalstīm uzliek pienākumu uzturēt jēlnaftas un/vai naftas produktu obligātas rezerves (turpmāk – **Direktīva 2009/119**).
2. KOMISIJAS ĪSTENOŠANAS DIREKTĪVA (ES) 2018/1581 (2018. gada 19. oktobris), ar ko Padomes Direktīvu 2009/119/EK groza attiecībā uz krājumu uzturēšanas pienākumu aprēķināšanu (turpmāk – **Direktīva 2018/1581**)

Direktīva 2009/119 ir pamats nacionālajiem normatīvajiem aktiem par naftas drošības rezervēm. Direktīvas 2009/119 mērķis ir (1) noteikt vienotus noteikumus visām dalībvalstīm, lai nodrošinātu augstu naftas apgādi Kopienā, (2) nodrošināt uzticamus un caurspīdīgus instrumentus, kas balstīti dalībvalstu solidaritātē, (3) uzturēt minimālus krājumus drošības rezervju veidā, (4) nodrošināt, ka procesuālie līdzekļi ir pieejami situācijai, kad nepieciešams risināt nopietnu naftas produktu trūkumu (1.pants).

Direktīva 2009/119 vienlaikus ir arī pamats pienākumam drošības rezerves ietvaros uzturēt naftas (naftas produktu) krājumus vismaz 90 dienu apmērā no vidējā dienas neto importa vai 61 dienas apmērā no vidējā dienas iekšzemes patēriņa, atkarībā no tā, kurš no abiem rādītājiem ir lielāks (5.pants).

Direktīva 2009/119 nosaka metodes krājumu aprēķināšanai un nosaka katras dalībvalsts pienākumu līdž katrā gada 25.februārim sniegt ikgadēju ziņojumu par krājumu reģistru Komisijai, kas ir atbildīga par krājumu uzturēšanas pārraudzību.

Direktīva 2018/1518 daļēji groza Direktīvā 2009/119 noteiktās aprēķinu metodes. Grozījumi galvenokārt attiecas uz koeficientiem, kas piemērojami reizināmajiem apjomiem. Tomēr Direktīva 2009/119 kopumā turpina būt spēkā un piemērojama attiecībā uz pārējiem aprēķinu metožu aspektiem.

Nacionālais normatīvais regulējums

Latvijas naftas drošības rezerves juridiskais pamats ir noteikts **Enerģētikas likumā**. Atbilstoši tam, "drošības rezerves" ir *naftas produktu krājumi, ka Latvija noteiktā apmērā uztur saskaņā ar šī likuma 72.panta noteikumiem [..]. Savukārt 72.pants deleģē Ministru kabinetam noteikt kārtību, kādā komersantiem ir jānodrošina un jāsniedz drošības rezerves pakalpojumi valsts naftas produktu drošības rezerves izveidošanai noteiktā apjomā, lai nodrošinātu naftas produktu piegādes enerģētiskās krīzes laikā.*

Nozīmīgākais nacionālais normatīvais regulējums ir:

1. Enerģētikas likums, pieņemts 1998.gada 3.septembrī, ar grozījumiem: regulē enerģētikas industriju kā tautsaimniecības nozari, kas ietver energoresursu ieguvī un izlietošanu dažādu veidu enerģijas ražošanai, pārveidošanai, uzglabāšanai, pārvadīšanai, sadalīšanai tirdzniecība un lietošanai (2.pants).
2. Aizsardzības un drošības jomas iepirkumu likums, pieņemts 2011.gada 13.oktobrī, ar grozījumiem: nosaka publisko iepirkumu noteikumus, kas piemērojami, iepērkot drošības rezerves.
3. Likums "Par nodokļiem un nodevām", pieņemts 1995.gada 2.februārī, ar grozījumiem: Pamata likums nodokļu jomā Latvijā. Tostarp noteic, ka par drošības rezervju uzturēšanu ir maksājama valsts nodeva.
4. Likums "Par akcīzes nodokli", pieņemts 2003.gada 30.oktobrī, ar grozījumiem: Regulē un uzskaita visus ar nodokli apliekamos naftas produktus, kā arī dažādiem naftas produktu veidiem piemērojamās nodokļa likmes.

Balstoties uz Enerģētikas likuma 72.pantā ietverto deleģējumu, Ministru kabinets ir izdevis šādus normatīvos aktus:

1. Ministru kabineta 2002.gada 29.janvāra noteikumi Nr.40 "Valsts enerģētiskās krīzes centra nolikums": nosaka, ka Valsts enerģētiskās krīzes centrs ir valsts pārvaldes iestāde, ko izveido un uzrauga Ekonomikas ministrija. VEKC ir koordinējoša un konsultatīva iestāde, kas pārvalda izsludinātu enerģētisko krīzi, kā arī līdzekļus krīzes radīto seku novēršanai. Kad tiek izsludināta enerģētiskā krīze, VEKC ir atbildīgs par naftas drošības rezervju pārvaldību, lietošanu un sadali.
2. Ministru kabineta 2002.gada 28.maija noteikumi Nr. 218 "Noteikumi par enerģētikas informācijas sistēmu": nosaka Naftas produktu informācijas sistēmas juridisko pamatu, tās pārvaldību, uzglabājamo informāciju un sadarbību starp valsts pārvaldes iestādēm;
3. Ministru kabineta noteikumi Nr. 662 "Akcīzes preču aprites kārtība": nosaka kārtību, kādā izdodama, pārreģistrējama, atceļama vai lietojama speciālā atļauja (licence), kā arī nosaka kārtību attiecībā uz citām saistītajām un nepieciešamajām licencēm, prasības naftas produktu transportēšanas un uzglabāšanas darbībai;
4. Ministru kabineta 2011.gada 12.aprīļa noteikumi Nr.286 "Kārtība, kādā komersanti nodrošina un sniedz drošības rezervju pakalpojumu valsts naftas produktu drošības rezervju izveidei noteiktā apjomā": nosaka kārtību, kādā privātie komersanti sniedz naftas produktu drošības rezerves pakalpojumu. Nosaka pamatu kārtībai un procedūrām, kas saistītas ar naftas produktu drošības rezervi;
5. Ministru kabineta 2011.gada 19.aprīļa noteikumi Nr. 312 "Enerģijas lietotāju apgādes un kurināmā pārdošanas kārtība izsludinātās enerģētiskās krīzes laikā un valsts apdraudējuma gadījumā": (1) nosaka kārtību, kādā enerģijas lietotāji apgādājami ar enerģiju valsts vai lokāla mēroga enerģētiskās krīzes laikā, (2) kārtību, kādā komersanti nodrošina un sniedz drošības rezerves pakalpojumu valsts vai pašvaldības enerģētiskās krīzes gadījumā; (3) nosaka kārtību, kādā licencēti komersanti pārdod kurināmo valsts vai pašvaldības enerģētiskās krīzes gadījumā;
6. Ministru kabineta 2011.gada 14.jūnija noteikumi Nr. 450 "Noteikumi par valsts naftas produktu rezervju apmēru, apmēru, kādā maksājam valsts nodeva par drošības rezervju uzturēšanu, kā arī tās aprēķināšanas, maksāšanas un administrēšanas kārtību": galvenokārt nosaka (1) naftas produktu veidus, par kuriem maksājam valsts nodeva, (2) valsts nodevas likmi, kas maksājama par valsts naftas drošības rezerves uzturēšanu, un (3) aprēķinu kārtību, maksāšanas kārtību un citus administratīvos jautājumus;
7. Ministru kabineta 2015.gada 1.decembra noteikumi Nr. 673 "Noteikumi par Nacionālo bruņoto spēku, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta, Valsts policijas, Valsts robežsardzes, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta un mobilizējamo civilās aizsardzības formējumu nodrošināšanu ar degvielu valsts apdraudējuma gadījumā": nosaka kārtību, kādā enerģētiskās krīzes laikā naftas produkti no valsts drošības rezerves tiek piegādāti Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestam, Valsts policijai, Valsts robežsardzei, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestam un citiem minētajiem subjektiem;
8. Ministru kabineta 2018.gada 9.februāra rīkojums Nr. 49 "Par konceptuālo ziņojumu "Par drošības rezervju pakalpojuma valsts naftas produktu drošības rezervju izveidei pilnveidošanu": (1) rīkojums apstiprina konceptuālo ziņojumu par naftas produktu drošības rezervju sistēmas attīstību, (2) konceptuālais ziņojums apkopo esošās problēmas ar drošības rezerves sistēmu, esošo un pielietot modeli (valsts modelis), (3) konceptuālais ziņojums arī uzskaita nacionālajos normatīvajos aktos konstatētās problēmas, (4) konceptuālais ziņojums izskata un piedāvā vairākus risinājumus esošajām problēmām. Ministru kabineta rīkojums atzīst visus piedāvātos risinājumus un nosaka valsts pārvaldes iestādi, kas atbildīga par to turpmāku izvērtēšanu un ieviešanu. Šajā Ministru kabineta rīkojumā tika atbalstīts 1.risinājums (publiskajiem iepirkumiem Publisko iepirkumu likuma vietā piemērot Aizsardzības un drošības jomas iepirkuma likumu). Ekonomikas ministrija tika noteikta par atbildīgo iestādi risinājuma īstenošanai.

Aģentūras modelis

Konceptuālajā ziņojumā "Par drošības rezervju pakalpojuma valsts naftas produktu drošības rezervju izveidei pilnveidošanu" iepriekš ir bijis noteikts, ka, lai nodrošinātu efektīvu Direktīvas 2009/119 piemērošanu, ir nepieciešams pakāpeniski pāriet uz aģentūras modeli. Tomēr šī pieeja nozīmētu pakāpenisku valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu naftas produktu iegādes apmaksai. Ar šādu iepirkšanas kārtību un nepieciešamajiem finanšu resursiem, kam būtu ietekme uz valsts budžetu, būtu iespējams nodrošināt, ka valstij piemīt īpašuma tiesības uz naftas produktiem.

Ministru kabineta rīkojuma izdošanas laikā aprēķini liecināja, ka naftas produktu iegādei, kas sedz 90 dienas, būtu nepieciešami 150 miljoni EUR. Papildus tiem būtu nepieciešami līdzekļi uzglabāšanas pakalpojuma apmaksai, naftas produktu pirkšanas un pārdošanas cenas apdrošināšanai, kā arī administratīvo izmaksu segšanai. Rezultātā šajā rīkojumā ir norādīts, ka pāreja uz aģentūras modeli (3.variants) būtu konceptuāli atbalstāma, pirms tam izstrādājot padziļinātu izvērtējumu aģentūras modeļa ieviešanai Latvijā.

Latvijas naftas produktu rezervju pārvaldības sistēmas SVID analīze

Atsevišķu degvielas rezervju pārvaldības modeļu raksturojums

Jāņem vērā, ka degvielas pārvaldības sistēmu dalījums pēc pārvaldības struktūras (Valsts modelis, Aģentūras modelis, Industrijas modelis) tiek izmantots vienīgi atsauces vienkāršības labad un klasificēšanai, balstoties uz vienkāršotu nošķirumu pēc vienas raksturojošās pazīmes. Pēc būtības Eiropā pielietotie modeļi savstarpēji atšķiras pēc vairākām būtiskās pazīmēm, kas raksturo katras valsts vēsturiskas un industriālas atšķirības. Ir svarīgi atzīmēt, ka šis dalījums neizceļ vairākus citus svarīgus aspektus, piemēram, finansēšanas veidu.

Stingri ievērojot šo dalījumu, pašreizējie Čehijas un Latvijas modeļi tiek klasificēti vienā kategorijā. Tomēr šie modeļi ir vienādi tikai pārvaldības struktūras ziņā. Minēto modeļu savstarpēja salīdzināšana tādēļ ir būtiski apgrūtināta un ierobežota, jo to savstarpējās atšķirības ir būtiskas.

Čehijas modelī degvielas krājumi tiek finansēti no valsts budžeta bez jebkādas kompensācijas. Krājumi pieder valstij un lielākoties tos pārvalda divi valstij piederoši uzņēmumi, kas veic arī citas darbības. Finanšiālās izmaksas, kas saistītas ar krājumu uzturēšanu, netiek publiskas.

Latvijas modelī valsts budžeta izmaksas tiek kompensētas ar nodevām, ko iekasē no privātiem komersantiem. Krājumi nav valstij piederoši - valstij pieder biļetes, kas tai dod iespēju atpirkt degvielu. Finanšu izmaksas, kas saistītas ar krājumu uzturēšanu, zināmā mērā tiek publiskas.

Līdz ar to šie divi modeļi ir pilnīgi atšķirīgi no to organizatoriskās struktūras un finansēšanas viedokļa, kā arī sakarā ar atšķirīgo tirgus situāciju naftas ieguves, ražošanas, pārstrādes, uzglabāšanas un pārdošanas jomā, kas veido un raksturo valsts naftas produktu drošības rezervju modeli. Tā kā Latvijā nav ievērojams naftas ieguves, ražošanas un pārstrādes tirgus, Čehijas modeļa tieša ieviešana Latvijā nav iespējama, neskatoties uz to, ka abās valstīs pašlaik tiek īstenoti Valsts modeļi.

Ņemot vērā, ka Latvijā nav labi attīstīta naftas ieguves, ražošanas, pārstrādes un darījumu tirgus, arī Industrijas modeļa ieviešana, kas būtu līdzīgs Dānijas modelim, nav iespējama. Dānija galvenokārt gūst priekšrocības un labumu no plašas iekšēmes naftas produktu plūsmas un komerciālās uzglabāšanas kapacitātes, kas pieder pašai industrijai. Daudzās Eiropas valstīs vienkārši nav šādu iespēju.

Šo būtisko iemeslu dēļ attiecībā uz Latviju šajā ziņojumā ir salīdzināti trīs scenāriji: (a) konservatīvs scenārijs, kurā tiek saglabāts pašreizējais Valsts modelis ar "biļetēm", (b) izmaiņu scenārijs, kad pašreizējais Valsts modelis ar "biļetēm" tiek aizstāts ar Aģentūras modeli, un (c) vismazāk iespējamais scenārijs, kad pašreiz pastāvošais Valsts modelis ar "biļetēm" tiek aizstāts ar Industrijas modeli.

Pirms šo trīs scenāriju salīdzināšanas tiek sniegts īss trīs vispārīgo (nemodificēto) veidu aprakstošs kopsavilkums par valsts naftas produktu drošības rezerves pārvaldību.

Valsts modelis

Pēc vispārīgā principa un saskaņā ar Valsts modeli ārkārtas krājumi pieder valstij, un tos pārvalda un finansē no valsts budžeta.

Tā galvenās priekšrocības ir tādas, ka ārkārtas krājumi pilnībā atrodas valsts rokās un ir pieejami lietošanai. Proti, tā kā valstij pieder ārkārtas krājumi, tā var jebkurā brīdī pieņemt lēmumu atbrīvoties no tiem par cenu, kas krīzes situācijā tiek uzskatīta par atbilstošu, bez nepieciešamības paļauties uz privātā sektora kompāniju labticīgu līguma noteikumu ievērošanu, kas uz līguma pamata valdībai sniedz ārkārtas krājumu nodrošināšanas pakalpojumus. Turklāt valsts var neierobežoti izmantot ārkārtas krājumus pilnīgi vai daļēji arī citās ārkārtas situācijās, ja to uzskata par nepieciešamu. Tādējādi ārkārtas naftas krājumus ir iespējams izmantot ne tikai izsludinātas naftas piegādes krīzes laikā, bet arī dažās citās kritiskās vai ārkārtas situācijās. Labs piemērs šādai situācijai ir, piemēram, Krievijas lēmums 2019.gadā pārtraukt Eiropas naftas piegādes paaugstinātas hluru saturošu sastāvdaļu klātbūtnes dēļ.

Šī modeļa trūkums ir liels slogs valsts budžetam sākotnējo krājumu iegādei (investīcija). Šim modelim procesā trūkst arī industrijas iesaiste. No otras puses, šie krājumi regulāri tiek atjaunināti ar maznozīmīgu ietekmi uz kopējo vērtību. Ir iespējams apgalvot, ka valsts atšķirīgā veidā investē krājumos un investētais kapitāls var tikt atbrīvots nākotnē, ja valsts pieņem lēmumu pārdod visus tai pieejamos krājumus.

Tāpat šī modeļa trūkums ir arī tas, ka industrija nav iesaistīta krājumu pārvaldības procesā. Rezultātā industrija izvērš un īsteno savu uzņēmējdarbību, tieši neinteresējoties par nacionālo naftas produktu drošības rezervju apmēru, ko attiecīgajai valdībai vajadzēs nodrošināt, un tai atliek vadīties tikai pēc tirgus virzītiem signāliem un prasībām, ja tādi attiecīgajā tirgū vispār ir, lai uzlabotu savas uzņēmējdarbības izmaksu efektivitāti un energoefektivitāti.

11. tabula. Galvenie vispārīgie Valsts modeļa plusi un mīnusi

Plusi	Mīnusi
Valstij tieši piederoši krājumi nodrošina augstu drošības līmeni.	Valsts budžeta slogs krājumu sākotnējai iegādei.
Zemākas kapitāla izmaksas valsts pusē rada iespēju efektīvāk izvietot kapitālu ekonomikā.	Naftas industrija šajā procesā nav iesaistīta.
Ārkārtas krājumus vajadzības gadījumā var izmantot citās ārkārtas situācijās.	Valstij ir jāuzrauga saistību ievērošana. Tā kā krājumi var atrasties visā ES, tas var radīt grūtības.
Drošības rezerves krājumi var kalpot kapitāla uzkrāšanai, ko iespējams atbrīvot, pārdodot krājumus.	

Kā iepriekš norādīts, Latvijā šis modelis pašlaik jau tiek pielietots, tomēr tam nav iespējas gūt labumu no nozīmīgākās priekšrocības, kas izriet no īpašuma tiesībām uz krājumiem. Tas darbojas tikai ar iespēju prasīt krājumus krīzes situācijā par tirgus cenu. **Latvijas gadījumā visi četri būtiskākie Valsts modeļa ieguvumi netiek izmantoti.**

Aģentūras modelis

Aģentūras modelis ir vienošanās, saskaņā ar kuru neatkarīga aģentūra bezpeļņas vai peļņas orientētas organizatoriskas vienības veidā, kurai nav paredzēts maksāt valstij dividendes⁸ un kura daļēji vai

⁸ Vēršam uzmanību, ka norāde uz peļņu orientētu vienību šeit ir lasāma, iztulkojama un piemērojama tikai obligātā kopsakarā ar tai sekojošo palīgtekuma daļu līdz pat zemsvītras atsaucē norādei tekstā.

Direktīvas 2009/119 astotajā apsvērumā ir norādīts, ka attiecībā uz CKUS pilnībi pietiekams ir aizliegums izmantot krājumus komercdarbībai. Proti, CKUS ir aizliegts iesaistīties naftas produktu pirkšanā, pārdošanā un uzglabāšanā ar mērķi izmantot šos krājumus komercdarbības vešanas nolūkā.

Dirketīvas 2009/119 2.panta f apakšpunktā ietverta CKUS definīcija: "centrālā krājumu uzturēšanas struktūra" (CKUS) ir organizācija vai dienests, kuram var uzticēt pilnvaras rīkoties, lai iegādātos, uzturētu vai pārdotu naftas krājumus, tostarp drošības rezerves un īpašos krājumus.

Rezumējot visu iepriekš norādīto, secinām, ka Direktīvas 2009/119 mērķis nav pilnībā aizliegt vai izslēgt iespēju CKUS gūt peļņu no drošības rezervju pārdošanas un pirkšanas. Kamēr CKUS pērk un pārdod naftas produktus pastāvošajā naftas produktu tirgū, lai nodrošinātu sabiedrības intereses drošības rezerves uzturēšanā, CKUS iesaistās esošā tirgū, atver visiem ieinteresētajiem uzņēmējiem vienādas iespējas saņemt doršības rezerves, kā arī caur iepirkumiem iesaistīties šo preoduktu pirkšanā, pārdošanā un uzglabāšanā. Pērkot un pārdodot naftas

pilnībā pieder valstij, pārvalda ārkārtas krājumus un ir šo krājumu īpašniece. Aģentūra slēdz līgumus par ārkārtas krājumu uzglabāšanu. Tā arī iegādājas un atsavina krājumus, izmantojot publiskus iepirkumus. Daļēji finansējumu var nodrošināt no valsts budžeta (vismaz sākotnējā ārkārtas krājuma iegādei). Turklāt, ievērojamo finansējuma daļu nodrošina arī maksa, ko aģentūrai tieši piešķir no industrijas. Tāpēc tā ir ekonomiski patstāvīga organizācija, kas darbojas savrupi no valsts budžeta.

12. tabula. Galvenie vispārīgie Aģentūras modeļa plusi un mīnusi

Plusi	Mīnusi
Uzturēta valsts loma ārkārtas krājumu pārvaldības sistēmā. Spēja finansēt sākotnējo kapitālu ar zemu procentu likmi.	Tā kā krājumu sākotnējā iegāde komersantiem uzliktu pārāk lielu finansiālo slogu, ir nepieciešami sākotnējie ieguldījumi no valsts budžeta, lai iegādātos degvielu un mazinātu vienreizējo ietekmi uz nozari. Šo kapitālu ir iespējams atmaksāt nodevu veidā ilgākā laika periodā, mazinot ietekmi uz valsts nodrošināto sākuma (sēklas vai balasta, angļu val. - stranded) kapitālu.
Joprojām ir iespējama nozares iesaistīšana efektīvā pārvaldībā.	-
Valsts likviditātes, kas saistīta ar naftas un naftas produktu rezervēm, vienreizēja vai pakāpeniska atbrīvošana, kad notiek kādas stāvokļa izmaiņas.	Krājumus tieši nekontrolē valsts. Tomēr valsts nosaka aģentūras darbības noteikumus, tādējādi nosakot šo krājumu izmantošanas apmēru.
Tieša un pārredzama finansēšana.	Aģentūrai jāuzrauga saistību ievērošana. Tā kā krājumi var atrasties visā ES, tas var radīt grūtības.

Industrijas modelis

Nozares modelis ir vienošanās, ar kuru atbildība par ārkārtas krājumu izveidošanu un aizsardzību, kā arī finansiālais slogs tiek pilnībā nodots naftas ķīmijas rūpniecības nozarei. Šajā modelī valsts ar likumu nosaka regulējumu un pārbauda tā ievērošanu, nodrošinot obligātu sadarbību ar attiecīgajām ES un IEA institūcijām. Šajā modelī naftas un naftas produktu ārkārtas rezerves izveido un uztur tieši atsevišķas organizācijas, un rezerves ir to īpašums. Atbildīgās organizācijas finanšu izmaksas pilnībā vai daļēji iekļauj savu izstrādājumu cenā. Atbildīgās organizācijas var izveidot apvienotu organizāciju, kurai tās var nodot pienākumu izveidot drošības rezerves. Tā kā finansiālais slogs tiek pārņemts uz komersantiem, kuriem pieejamais finansējums ir dārgāks kā valstij pieejamais finansējums, kopējās modeļa izmaksas var būt augstākas nekā Valsts un Aģentūras modelim. Kopumā šī modeļa ieguvums vai apgrūtinājums izriet no naftas un petrolejas produktu industrijas mēroga. Augstāks uzglabāšanas apjoms un komerciālā plūsma rada iespēju efektīvākai pārvaldei un spējai akumulēt šo papildu apgrūtinājumu. Tomēr kopumā šī sistēma noved pie pārlietas (divkāršas) administrēšanas un samazina apjoma efektivitāti, ja šādas pašas funkcijas ir jāizpilda mazākiem uzņēmumiem.

produktus esošajā tirgū, veiksmīgi organizētas CKUS darbības ietvaros neizbēgami tiks gūta peļņa. Tamdēļ ir paredzēts tiesiskajā regulējumā noteikt aizliegumu šo peļņu dividenžu veidā izmaksāt CKUS īpašniekam, tā vietā nosakot pienākumu izmantot šo peļņu CKUS noteiktās funkcijas izpildes vajadzībām. Šādi darbojoties, CKUS darbība ir caurskatāma, tā ir savienojama ar esošo tirgu, kur naftas produkti tiek pārdoti par tirgus cenu vai iepirkuma rezultātā noteiktu cenu, kas abos gadījumos sevī ietver noteiktu peļņas daļu, nerada nepieciešamību saņemt papildus finansējumu no valsts budžeta, un nerada nepieciešamību palielināt kopējos nodokļu maksājumus, lai nodrošinātu šīs funkcijas izpildi sabiedrības interesēs.

Balstoties uz iepriekšējā rindkopā norādītajiem pamatprincipiem, ir izveidota un darbojas INKA - Igaunijas CKUS, kas analizēta šī pētījuma ietvaros. Iepriekšējā rindkopā minētais atbilst Direktīvas 2009/119 7.panta otrajā daļā noteiktā regulējumā tvērumam: "Ja dalībvalsts izveido CKUS, tai ir jābūt struktūrai vai dienestam, kura mērķis nav gūt peļņu un kurš darbojas vispārējās interesēs". Šī punkta iztulkošanai nav pamata piemērot plašāku aizliegumu klāstu, kā norādīts Direktīvas 2009/119 astotajā apsvērumā.

Savukārt, rīkojoties pretēji, tas ir, pārņemot un pārņemot drošības rezervēs ietilpstošos naftas produktus komercdarbības ietvaros, CKUS rīkotos pretēji Direktīvā 2009/119 noteiktajiem mērķiem, kropļotu naftas produktu tirgu un gūtu peļņu komercdarbības ietvaros, kas vairs nebūtu atzīstama par drošības rezerves krājumu pirkšanu un pārdošanu sabiedrības interesēs.

13. tabula. Industrijas modeļa plusi un mīnusi

Plusi	Mīnusi
Finansiālais un operatīvais slogs pilnībā tiek pārnests no valsts uz privātiem uzņēmumiem.	Valstij ir jāuzrauga saistību ievērošana. Tā kā krājumi var atrasties visā ES, tas var radīt grūtības.
Industrija tieši apzinās vidējo ikdienas neto importu un patēriņu, kas būtu pamatā drošības krājumu apjomam. Tieša sasaiste ar to efektivitāti un izpratni par uzņēmējdarbību.	Uzņēmumu nevēlēšanās pilnībā uzņemties finansiālo slogu.
Plašas naftas industrijas gadījumā ir iespējams gūt labumu no apjoma ekonomikas un pakalpojumiem.	Ja industrija ir neliela, rezervju finansēšana nevar gūt labumu no zemākām valsts kapitāla izmaksām un tipiskiem apjoma efektivitātes ieguvumiem.

Latvijas pašreizējā situācija - stiprās puses

Raugoties no valsts viedokļa, pašreizējās naftas krājumu pārvaldības galvenā priekšrocība ir zemā ietekme uz valsts budžetu un salīdzinoši augstās uzglabāšanas maksas, ko maksā privātie uzņēmumi. Šos līdzekļus nākotnē varētu izmantot sistēmas pārveidošanai. Lai arī krājumus pārvalda valsts, finanšu slogs tiek pārnests uz privātajiem uzņēmumiem, izmantojot tiešo nodevu, kas tiek piemērota uzņēmumiem.

Sistēmas pārveidošana uz tiešām īpašuma tiesībām pār krājumiem var gūt labumu no jau iesaistītajiem privātajiem uzņēmumiem, un pašlaik jau iekasētā augstā nodeva var tikt izmantota, lai finansētu vai atmaksātu kapitālu par fizisku krājumu iegādi.

Latvijas pašreizējā situācija - vājās puses

Ņemot vērā zemo caurspīdīguma līmeni, ko pašu par sevi var uzskatīt par trūkumu, ir grūti noteikt konkrētus sistēmas trūkumus. Degvielas krājumu uzturēšana, izmantojot iepirkumu, no valsts viedokļa var būt rentabla, bet no visas sistēmas viedokļa tā nav efektīva. Tirgotāji, kuri uztur rezerves, atspoguļo visus finanšu riskus un kapitāla izmaksas galīgajā uzglabāšanas cenā, tādējādi radot augstākas pakalpojuma cenas. Tas nozīmē, ka risks tiek apmaksāts vienmēr, pat ja konkrētais risks līguma darbības laikā neiestājas, piemēram, degvielas cenu krišanās līguma izpildes laikā.

Kā šajā nodaļā turpmāk norādīts, pašreizējais Latvijas modelis ir salīdzinoši dārgs un tas pilnībā neizmanto visas tās būtiskās priekšrocības, kas raksturīgas Valsts modelim: zemas kapitāla izmaksas krājumu iegādei un drošība, ko rada neatkarība no faktiskajām īpašuma tiesībām.

Valsts līmeņa enerģijas krīzes gadījumā krājumi no tirgotājiem jāatpērk par aktuālajām cenām. Ir pamatoti pieņemt, ka šīs cenas būs ievērojami augstākas nekā gada vidējās cenas. Tas var izraisīt valsts nevēlēšanos padarīt krājumus pieejamus.

Latvijas pašreizējā situācija – iespējas

Konservatīvais scenārijs: Valsts modeļa saglabāšana

Pašreizējā modeļa turpmākai īstenošanai piemīt priekšrocība – tiks turpināta neitrāla ietekme uz valsts budžetu. Lielākā priekšrocība pārejai uz tādu Valsts modeli, kāds vērojams Čehijas piemērā, būtu būtiska valsts lomas nostiprināšana, jo valsts kā krājumu tiešais īpašnieks varētu izmantot šos krājumus pat citos gadījumos, ne tikai valsts līmeņa enerģijas krīzes situācijā.

Krājumu iegādes iespējamā ietekme ir aprakstīta nākamajā nodaļā "Naftas iepirkuma cena un prognozēšana". Šāda pieeja ir attiecināma gan uz valsts modeli, gan aģentūras modeli, pārejot uz tiešām īpašuma tiesībām pār drošības rezerves krājumiem.

Izmaiņu scenārijs: pāreja uz Aģentūras modeli

Tiešais finansējums un caurspīdīgums nodrošinātu izmaksu efektivitāti. Aģentūras modelis ļauj sadarboties valstij un privātajiem uzņēmumiem. Privāto tiesību subjektu līdzdalība aģentūras vadībā un uzraudzībā palielinās viņu vēlmi piedalīties finansēšanā, vienlaikus nodrošinot vispārēju efektivitāti.

Aģentūra kā naftas krājumu īpašniece netiks pakļauta naftas cenu pieauguma riskam krīzes gadījumā, kas ir viens no šobrīd Latvijā izmantoto atpirkšanas 'biļešu' trūkumiem. Kā vienīgā naftas krājumu pārvaldības organizatoriskā vienība, aģentūra izmanto liela mēroga līgumus gan par noliktavu nomu, gan arī par naftas iegādi, kas ļauj veikt ietaupījumus salīdzinājumā ar Industrijas modeli, kur desmitiem tirgotāju ir atbildīgi par savām rezervēm. Krājumi, kas tiek uzturēti lielākos apjomos mazākā vietu skaitā, ir arī labāk uzraugāmi.

Aģentūras modelis pašlaik sniedz labākus ieguvumus, salīdzinot ar citiem modeļiem, un tādēļ Igaunijas pašreizējais risinājums būtu izmantojams kā efektīvs mērķa modeļa piemērs.

Vismazāk iespējamais scenārijs: pāreja uz Industrijas modeli

Valsts lomas likvidēšana nodrošinātu reālu izmaksu neitralitāti, novēršot pašreizējo starpību starp iekasētajām nodevām un kopējām izmaksām. Sistēmā, kurā katrs komersants ir atbildīgs par krājumu uzturēšanu, izmaksu efektivitāti pastiprinātu tas, ka neviens no komersantiem negūst peļņu no krājumu uzturēšanas, kā tas ir pašreizējā Latvijas modelī.

Latvijas pašreizējā situācija - draudi

Konservatīvais scenārijs: Valsts modeļa saglabāšana.

Ja valstij ir nepieciešams pilnībā pāriet uz valsts modeli, ir nepieciešama krājumu iegāde. Šādai fiziskai investīcijai ir nepieciešami nozīmīgi līdzekļi no valsts budžeta. No otras puses, pašreizējā sistēma jau rada augstas izmaksas. Zemāks caurspīdīgums un privāto uzņēmumu neiesaistīšana modeļa pārvaldībā var būt galvenie iemesli, kas rada augstākas kopējās sistēmas izmaksas.

Ir būtiski atzīmēt, ka pārejai no 'biļešu' sistēmas būs jānoved pie tiešām īpašuma tiesībām uz krājumiem, kur valsts būtu visefektīvākais ķermenisku krājumu iegādes finansētājs.

Izmaiņu scenārijs: pāreja uz Aģentūras modeli.

Pāreja uz aģentūras modeli prasīs juridisku aģentūras izveidi, kas būtu nošķirta vai neatkarīga no BVKB.

Lai to izdarītu, būs jāiepērk sākotnējie krājumi. Ņemot vērā iepriekšējās rindkopās aprakstītos ieguvumus un zaudējumus, šādā situācijā modelis var gūt labumu no valsts spējas ar zemām kapitāla izmaksām finansēt šāda mēroga investīcijas. Gadījumā, ja aģentūras pārvaldībā tiktu iesaistīti privātie uzņēmumi, papildus ieguvumu radītu efektīvākas iegādes procedūras un zināšanas. Vēlāk valsts investīciju var atmaksāt nodevas, kas tiks iekasētas no komersantiem.

Vismazāk iespējamais scenārijs: pāreja uz Industrijas modeli

Industrijas modelis Latvijai būtu vizneizdevīgākais. Latvijas naftas industrijas spēja uzņemties izpildīt administratīvo un sākuma (sēklas vai balasta, angļu val. - stranded) kapitāla slogu, lai īstenotu šo funkciju, salīdzinot ar citām valstīm, kurās ir spēcīgi un plaši attīstīta naftas ieguves un naftas produktu ražošanas industrija, ir ievērojami vājāka. Visticamāk, šīs funkcijas izpilde industriju pārmērīgi apgrūtinātu un noslogotu.

Pāreja uz šo modeli ir iespējama, grozot pašreizējo tiesisko regulējumu tādējādi, ka šī pienākuma izpilde tieši tiek pārliekta uz industriju. Tādā gadījumā industrijai būtu jānodrošina naftas rezerves, uzņemoties finansēšanas pienākumu pilnā apmērā, kas visticamāk secīgi izraisītu cenu kāpumu gala lietotājiem. Tāpat augstākas arī būtu šai vajadzībai izmantotā kapitāla izmaksas, salīdzinot ar valsts vai aģentūras modeli, jo salīdzinoši nelielajai Latvijas naftas industrijai būtu apgrūtināti amortizēt izmaksas, ko radītu šī pienākuma izpilde.

Modeļa pārveides izmaksas

Lielākā izmaksu pozīcija pārejā uz citu modeli būs tiešas investīcijas krājumu iegādē. Ja valstij vai aģentūrai jāklūst par krājumu faktisko īpašnieku, būs jāizlieto to kapitāls. Turpmākajās šīs nodaļas sadaļās sākotnējo krājumu iegādes izmaksas ir aprakstītas izvērstāk. **Ir būtiski ievērot, ka no sistēmas viedokļa tā tik tiešām ir investīcija, nevis izmaksas, jo sākotnējo kapitālu ir iespējams atbrīvot, pārdodot krājumus vai iemaksājot privāto uzņēmumu maksātās nodevas.**

Citas izmaksas, kā, piemēram, krājumu aizvietošanas izmaksas, administratīvās izmaksas vai krājumu apdrošināšanas izmaksas, valsts modelī un aģentūras modelī būs līdzīgas, ja valstij piemīt faktiskās īpašuma tiesības uz krājumiem. Turklāt to nozīme kopējā salīdzinājumā ir būtiski mazāka.

Pāreja uz industrijas modeli pārnes uz uzņēmējiem izmaksas, kas ir saistītas ar krājumu uzturēšanu. Kopējās krājumu uzturēšanas izmaksas pieaugs, jo atsevišķi uzņēmumi nevar darboties tik efektīvi, kā to varētu viena aģentūra. Tas saistīts ar augstākām kapitāla izmaksām, salīdzinot ar valsts kapitāla izmaksām, un arī ar mazo uzglabāšanas līgumu apjomu, jo uzglabāšanas izmaksas parasti ir tieši atkarīgas no uzglabāšanas apjoma. Visticamāk, augstākas izmaksas novedīs pie augstākām degvielas cenām, kam būs tieša ietekme uz patērētājiem un ekonomiku kopumā.

Vienības izmaksu salīdzinājums nacionālajās sistēmās

Salīdzinot dažādas sistēmas vienības izmaksas, rodas vairākas grūtības:

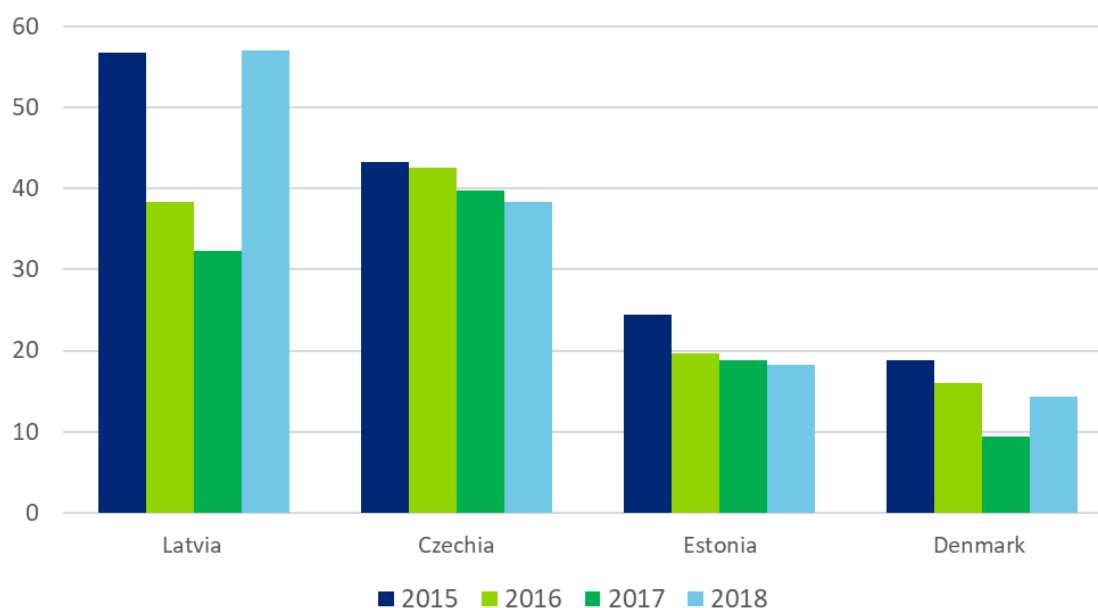
- Sistēmas kopējās izmaksas parasti nav pieejamas. No visām aptaujātajām valstīm, mēs šo informāciju varējām iegūt tikai par Latviju un Igauniju. Valstīs, kuras izmanto Valsts modeli, informāciju parasti klasificē valsts drošības interesēs. Industrijas modelis pārnes finanšu izmaksas tirgotājiem, izslēdzot statistikas ziņas par tām.
- Krājumus var pārvaldīt vairākos veidos, sākot ar faktisku krājumu turēšanu (Čehija, Igaunija) un beidzot ar biļešu atpakaļpirkšanas iespēju (Latvija, Dānija).

Attiecībā uz iepriekšminētajiem jautājumiem mēs mēģinājām salīdzināt 1 tonnas naftas produktu uzturēšanas izmaksas uz vienu gadu. Katrai sistēmai individuāli ir jāņem vērā šādi būtiskie aspekti:

- Čehijā nav zināmas kopējās krājumu uzturēšanas izmaksas. Izmantojam industrijas ekspertu aprēķinus apvienojumā ar publiski pieejamiem datiem. Šajā pētījumā atspoguļotie dati uzrāda kopējās krājumu pārvaldības izmaksas, kas attiecinātas uz naftas produktu krājumu kopējo apjomu.
- Dānijā FDO izmaksas atspoguļo nodevas par individuālo naftu, kas tiek piemērota uzņēmumiem par doršības rezerves pienākuma pildīšanu.
- Mūsu aprēķins atvasina vienas drošības rezerves vienības izmaksu, balstoties uz šādiem pieņēmumiem par krājuma sastāvu:
  - degvielas attiecība: dīzeļdegviela 70%, benzīns 20%, reaktīvā degviela 5%,
  - benzīna blīvums: 748,9 kg / m³, reaktīvās degvielas blīvums 800 kg / m³.

Turpmāk norādītais attēls salīdzina tikai drošības rezervju krājumu uzturēšanas sistēmas izmaksas. Attiecībā ne uz vienu no valstīm nav ņemtas vērā naftas iegādes izmaksas. No analizētajām valstīm, tikai Čehijai un Igaunijai piemīt faktiskas īpašuma tiesības uz krājumiem. Čehijā izmaksas netiek atklātas, kamēr Igaunijas izmaksas ir uzrādītas 4.tabulā. Igaunijas piemērs ir izmantojams indikatīvi Latvijas vajadzībām, jo nafta tiek iepirkuma publiskos iepirkumos par tirgus cenām.

5.attēls. Krājumu uzturēšanas izmaksas [EUR/tonnas/gadā]

Individuālie dati papildināmi ar šādiem apsvērumiem:

- Latvija**
 Situācija Latvijā rada izmaksas, kas ir tieši saistītas ar alokāciju no valsts budžeta (detalizētāk skatīt 7.tabulu), kā tas atrodams šajā saitē: <https://likumi.lv/doc.php?id=297026>, kas attiecināta uz visu naftas produktu krājumu kopējo apjomu. Jāņem vērā, ka Latvijai nav tiešu īpašuma tiesību uz krājumiem, tādēļ tā maksā tikai par iespēju tos atpirkt. Tāpat jāņem vērā, ka Latvijas sistēma nav pilnībā izmaksu neitrāla (skatīt 9.tabulu).
- Čehija un Igaunija**
 Čehijas un Igaunijas izmaksas tiek rēķinātas kā kopējās operatīvās izmaksas (uzglabāšana, krājumu aizvietošana, administratīvie izdevumi), kas tiek dalīti ar kopējo krājumu apmēru (detalizēti par Igauniju skatīt 4.tabulu). Abām valstīm piemīt tiešas īpašuma tiesības uz krājumiem.
- Dānija**
 Dānijas izmaksas ir cena par krājumu uzglabāšanas biļeti, ko FDO piedāvā uzņēmumiem, kuri importē naftu uz Dāniju. Tās neietver pilnas visas sistēmas izmaksas, jo šādi dati netiek publicēti – industrijas administratīvās un citas darbības izmaksas netiek atspoguļotas.

14. tabula. Vienības izmaksu salīdzinājums

Gads	Latvija (valsts budžeta alokācija)	Čehija	Igaunija	Dānija
2015	56,76	43,21	24,38	18,89
2016	38,31	42,50	19,60	16,01
2017	32,29	39,72	18,84	9,39
2018	57,01	38,31	18,23	14,36

Visprecīzākie dati ir par Latviju un Igauniju, kur ir zināmas sistēmas kopējās izmaksas, kā arī kopējo krājumu daudzums. Šajos skaitļos iekļautas visas izmaksas, kas saistītas ar degvielas krājumu uzturēšanu. Var pieņemt, ka Dānijas gadījumā administratīvo un citu operatīvo izmaksu dēļ izmaksas varētu būt augstākas, ja pastāvētu centrālā krājumu uzturēšanas vienība aģentūras formā. Tomēr

Latvijas un Igaunijas piemēri rāda, ka administratīvās izmaksas veido nenozīmīgu daļu no kopējām izmaksām.

Neskatoties uz to, ka gan Latvijas, gan Dānijas sistēmas izmanto krājumu pārvaldību caur biļetēm, tās atrodas pretējās efektivitātes spektra pusēs. To izraisa īpašā Dānijas situācija, kur uzglabāšana ir lētāka, jo ir pieejama labi izveidota infrastruktūra un darbojas labi attīstīts tirgus.

Čehijas sistēma nav rentabla, jo valsts uzņēmumi MERO un ČEPRO, kas ir atbildīgi par apmēram 95% no visām rezervēm, maksā arī dividendes valsts budžetā, radot interešu konfliktu pārvaldībā. Vēl viens iemesls zema efektivitātei Čehijas sistēmā ir tiešs finansējums no valsts budžeta, kas rada nelielu spiedienu uz caurspīdīgumu un efektivitāti.

Efektīvas varētu būt tikai tās sistēmas, kurās darbojas tie, kas tieši maksā par pakalpojumu un tajā pašā laikā redz, par ko viņi maksā. Tas ir labi ilustrēts Igaunijas piemērā.

No visa iepriekšminētā izriet, ka faktors, kas visvairāk ietekmē sistēmas kopējo efektivitāti, nav krājumu pārvaldības metode, bet gan finansēšanas metode un vispārējais caurspīdīgums. **Tiešais finansējums, ko izmanto Igaunijā un Dānijā, ir izmaksu efektivitātes priekšnoteikums.**

Secinājums

Latvijas pašreizējā krājumu pārvaldības modeļa zemā efektivitāte rada vietu potenciālai modeļa maiņai, izmantojot finansēšanas izmaksu pārpalikumu, kas var tikt ietaupīts un, pateicoties kuram, valsts budžeta izmaksas attiecībā uz naftas iegādi var tikt daļēji samazinātas. Ja balstām savus aprēķinus par ietaupījumu uz 2018.gada datiem, Igaunijas sistēma ir spējīga uzturēt 1 tonnu naftas produktu par **38,87 EUR/gadā lētāk**, salīdzinot ar Latvijas sistēmu. Ja Latvijas sistēma būtu tikpat efektīva kā Igaunijas sistēma, vairāk kā **13 miljoni EUR** varētu tikt ietaupīti, vienu gadu uzturot 336.8 tūkstošus tonnu lielu naftas produktu krājumu (Latvijas rādītājs 2018.gadā). Šis ietaupījums var tikt izmantots kā sākuma un atmaksāšanas kapitāls investīcijā sākotnējo krājumu iegādē. Šis secinājums ir derīgs attiecībā uz valsts un aģentūras modeli. Tomēr, pētījumā analizētie dati liecina, ka aģentūras modelis ir spējīgs ģenerēt un uzturēt šādu efektīvu izmaksu pārvaldību.

Naftas iepirkuma cena un prognozēšanas metodika

Lai novērtētu benzīna un dīzeļdegvielas iegādes izmaksas atbilstoši darba uzdevumam, par atskaites punktu tika izmantotas biržā tirgotu finanšu instrumentu cenas, šajā gadījumā – izejvielu nākotnes līgumu (angļu val. – *commodity futures contracts*) cenas. Izejvielu nākotnes līgumi ir vieonšanās par kāda aktīva pirkšanu vai pārdošanu nākotnē. Noslēdzot šādu līgumu, uzņēmums var nodrošināties pret nevēlamām izejvielu (angļu val. – *commodity*) cenu kritumiem vai kāpumiem. Nākotnes līgumi ir standartizēti un tiek tirgoti biržās, iem ir jau iepriekš noteikta tirdzniecības valūta, apjoms un termiņš.

Alternatīva šai pieejai būtu analītiķu prognozes, kā arī neatkarīgas metodoloģijas izstrāde cenas prognozēšanai, kas neietilpst šajā darba uzdevumā.

Nākotnes līgumu cenas tika pielāgotas, ņemot vērā papildus kravas un/vai apdrošināšanas izmaksas, kas arī varētu rasties degvielas iegādes procesā. Kravas izmaksu aprēķins ir balstīts uz starpību starp šo degvielu tirgus cenu un INKA minētajām vidējām degvielas iepirkuma cenām 2018.gadā (skat. Pētījuma 2.tabulu), pieņemot, ka atšķirība starp šīm cenām ir saistīta ar pārvadāšanas izmaksām. INKA dati izmantoti ģeogrāfisku apsvērumu dēļ, kā arī tāpēc, ka Igaunijas modelis uzskatāms par tuvāko salīdzinājumu ieteiktajam rezervju uzturēšanas modelim.

Izmaksas, kas nav ņemtas vērā turpmākajos aprēķinos, ir aģentūras administratīvās izmaksas (ieskaitot uzraudzību un apsaimniekošanu), kā arī papildus izmaksas periodiskai rezervju nomaiņai.

Uzglabāšanas izmaksas

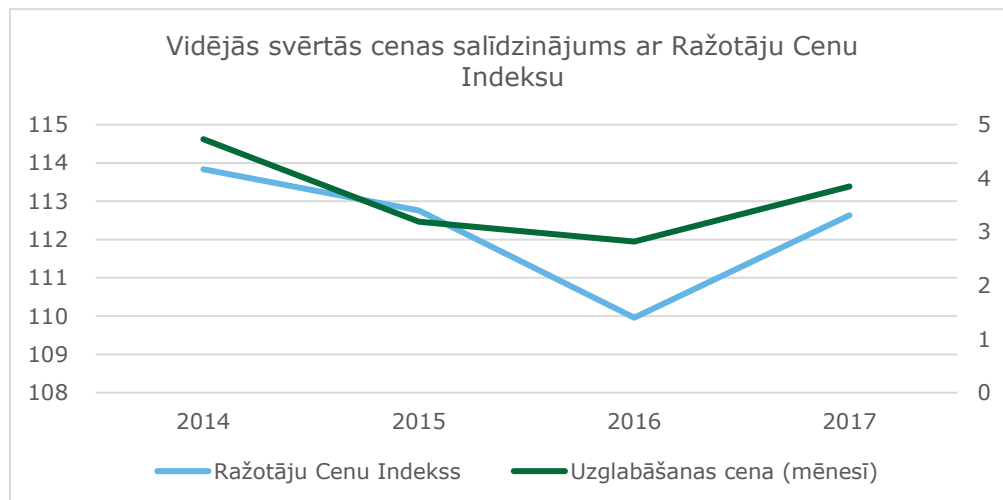
Uzglabāšanas izmaksas pašlaik nav iekļautas degvielas izmaksu un finansēšanas izmaksu aprēķinos zemāk. Tomēr ir iespējams noteikt, ka 345,638 tonnu naftas produktu uzglabāšana gadā izmaksātu aptuveni EUR 15,968,475. Cenas tika aprēķinātas, pamatojoties uz vēsturiskajiem iepirkumu rezultātiem par naftas produktu drošības rezervju uzglabāšanas pakalpojuma sniegšanu, izmantojot vidējo svērtu uzglabāšanas cenu mēnesī – EUR 3.85.

Faktiskās uzglabāšanas cenas ir ļoti atkarīgas no faktiskā uzglabājamā apjoma, kā arī no konkrētā uzglabāšanas pakalpojumu sniedzēja. Turklāt ietekmi uz naftas produktu uzglabāšanas izmaksām atstātu arī cenu inflācija. Zemāk esam veikuši vēsturiskās naftas produktu uzglabāšanas vidējās svērtās cenas salīdzinājumu ar Ražotāju Cenu Indeksu.

15. tabula. Vidējā svērtā uzglabāšanas cena salīdzinājumā ar Ražotāju Cenu Indeksu

Gads	Vidējā svērtā uzglabāšanas cena (mēnesī)	Izmaiņa (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	Ražotāju Cenu Indekss	Izmaiņa (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)
2014	4.730		114	
2015	3.193	-32%	113	-1%
2016	2.819	-12%	110	-2%
2017	3.848	36%	113	2%

6. attēls. Vidējā svērtā uzglabāšanas cena salīdzinājums ar Ražotāju Cenu Indeksu

Lai arī vidējai svērtajai uzglabāšanas cenai un Ražotāju Cenu Indeksam novērojama līdzīga tendence periodā no 2014. līdz 2017. gadam, izdarot precīzu cenas prognozi, būtu nepieciešams ņemt vērā papildus faktorus (tostarp cenu jutīgumu pret dažādiem makroekonomiskajiem rādītājiem), kā arī būtu nepieciešami datu vēsture, kas ilgāka par pēdējo 4 gadu periodu.

Turklāt tā kā publiski nav pieejami detalizēti dati par uzglabāšanas izmaksām, kādas pašlaik Latvijai ir par drošības rezerves uzglabāšanu Latvijā un ārvalstīs, kā arī ievērojot šo izmaksu tiešo atkarību no uzglabāšanas pakalpojuma pircēja (valsts, aģentūra, viens vai vairāki uzņēmumi, tostarp lieli, vidējie vai mazi uzņēmumi) un katra šāda pakalpojuma pircēja iepirtā uzglabāšanas pakalpojuma apjoma (respektīvi, apstākļos, kur vēl nav zināms, vai un kā notiks pāreja no valsts modeļa uz aģentūras modeli), šo izmaksu prognozēšana tieši Latvijas vajadzībām darba izpildes gaitā ir tikusi novērtēta par praktiski neiespējamu. Jebkura citu valstu publiski pieejamajos datos balstītas uzglabāšanas izmaksu prognozes izteikšana būtu vērtējama kā oportūniska, radot praktiski pilnīgi neuzticamu priekšstatu par šo izmaksu pozīciju tuvākajā nākotnē.

Preču nākotnes līgumu atlase

Kā izejas punkts tika izvēlēti dīzeļdegvielas un benzīna nākotnes līgumi, pamatojoties uz precēm, uz kurām pašlaik atsaucas VEKC, proti:

- *Platts Gasoline CIF NWE*
- *Platts Diesel ULSD 10ppm CIF NWE*

Tomēr, tā kā *Platts Gasoline CIF NWE* nākotnes līgumi nodrošināja datus tikai par periodu līdz 2020. gada beigām, līdzīgi preču nākotnes līgumi tika izvēlēti, lai iegūtu pietiekamu datu diapazonu izmaksu novērtēšanai. Izmaksu aptuvenai noteikšanai tika izmantoti šādi nākotnes līgumi ar līguma norēķinu cenu datiem, kas bija pieejami līdz 2022. gada decembrim:

- *Diesel ULSD 10ppm CIF NWE Cargoes Future* - ikmēneša naudā apmaksāts nākotnes līgums, pamatojoties uz *Platts* ikdienas novērtējuma cenu par *ULSD 10ppm CIF NWE* kravām.
- *Premium Unleaded Gasoline 10ppm FOB Rotterdam Barges (Platts) Futures* - ikmēneša naudā apmaksāts nākotnes līgums, pamatojoties uz *Platts* ikdienas novērtējuma cenu *Premium Unleaded 10ppm FOB Rotterdam Barges*.

Galvenā atšķirība starp *Platts Gasoline CIF NWE* un *Premium Unleaded Gasoline FOB Rotterdam Barges* ir pārvadājuma līgumi, kurus izmanto preču pārvadāšanā starp pircēju un pārdevēju. *FOB* (franko uz kuģa klāja) līguma cenas nesedz kravas vai apdrošināšanas izmaksas, savukārt *CIF* (cena, apdrošināšana un frakts) līgumi sedz apdrošināšanas un transportēšanas izmaksas uz termināli, kas norādīts līgumā. Līdz ar to *CIF* līgumi parasti izmaksā dārgāk.

Turklāt, tā kā par šiem līgumiem norēķinās ASV dolāros (USD), visas aprēķinos izmantotās cenas tika konvertētas uz euro (EUR). Cenu vēsturiskai konvertēšanai tika izmantota vēsturiskais EUR / USD valūtu darījumu sākumkurss attiecīgajā datumā, bet nākotnes līgumiem tika izmantots EUR / USD nākotnes līgumā noteiktais valūtas maiņas kurss.

Pārvadājumu cenu aprēķināšana

Lai uzskaitītu papildu pārvadāšanas izmaksas, vidējās tirgus cenas tika aprēķinātas no benzīna un dīzeļdegvielas nākotnes līgumiem visā 2018.gadā ar norēķinu termiņu līdz 2018. gada decembrim, un salīdzinātas ar INKA norādītajām vidējām degvielas iepirkuma cenām 2018.gadā. Starpība dīzeļdegvielai ir 35 EUR/ t, bet benzīnam - 30 EUR/ t. Šīs izmaksu aplēses tiek izmantotas tālāk, aprēķinot pirkuma izmaksas.

16. tabula. Pārvadājumu cenu aprēķināšana

Degviela	INKA norādītā vidējā degvielas iepirkuma cena (EUR/tonnā) uz 31.12.2018.	Vidējā tirgus cena 2018.gadā pēc līgumiem ar norēķinu termiņu līdz 2018.gadam (EUR/tonnā)	Cenas atšķirība (EUR/tonnā)
Dīzeļdegviela	576.010	541.476	35
Benzīns	566.750	536.823	30

Avots: INKA gada pārskats un *Bloomberg Terminal*. Valūtas konvertācija no USD uz EUR tiek veikta pēc vēsturiskā EUR / USD valūtu darījumu sākumkurss.

Dīzeļdegvielas un benzīna iegādes izmaksu novērtēšana

Lai noteiktu benzīna un dīzeļdegvielas iepirkuma izmaksas, tika izmantoti 17. tabulā norādītie līgumi.

17. tabula. Dati par nākotnes līgumiem

Līguma nosaukums	Tirgus cena (EUR/tonnā)	Piegādes datums	Darījuma veids
Diesel ULSD 10ppm CIF NWE Cargoes Future			
<i>ULSD 10 CIF NWE C Dec20</i>	446.126	12/31/2020	Apmaksa naudā
<i>ULSD 10 CIF NWE C Dec21</i>	445.714	12/31/2021	Apmaksa naudā
<i>ULSD 10 CIF NWE C Dec22</i>	442.829	12/30/2022	Apmaksa naudā
Premium Unleaded Gasoline 10ppm FOB Rotterdam Barges (Platts) Futures			
<i>GasOr PU10PPM FutDec20</i>	438.99	12/31/2020	Apmaksa naudā
<i>GasOr PU10PPM FutDec21</i>	421.076	12/31/2021	Apmaksa naudā
<i>GasOr PU10PPM FutDec22</i>	408.498	12/30/2022	Apmaksa naudā

Avots: *Bloomberg Terminal*. Valūtas konvertācija no USD uz EUR tiek veikta pēc EUR / USD nākotnes līgumā noteiktā valūtas maiņas kursa

Galvenie pieņēmumi, kas izdarīti, aprēķinot iegādes izmaksas (saraksts nav izsmeljošs):

- Aprēķinos kopējais iegādājamā benzīna un dīzeļdegvielas daudzums ir 345 638 tonnas, kā norādīts 17.tabulā, no kurām 75% ir dīzeļdegviela un 25% ir benzīns.
- Krājumu iegāde nākamajos trīs gados (sākot no 2020. gada decembra) tiek sadalīta vienādās proporcijās, vienlaikus proporcionāli samazinot turēto biļešu daudzumu. Tiek pieņemts, ka iegādes periods ir trīs gadi, jo dati par benzīna nākotnes līgumiem nav pieejami par laika periodu pēc 2022. gada decembra.
- Transportēšanas izmaksu atšķirības, kā norādīts 16. tabulā, tiek piemērotas benzīna un dīzeļdegvielas nākotnes līgumu norēķinu cenām.
- Šī aprēķina vajadzībām tiek pieņemta sākotnējā drošības rezerve⁹ 5% apmērā no norēķinu cenas, ņemot vērā to, ka tipiskas sākotnējās drošības rezerves nākotnes līgumu biržās svārstās no 0,1% līdz 10%. Sākotnējā drošības rezerve tika aprēķināta no norēķinu cenas USD/tonnā un konvertēta uz EUR pēc EUR / USD valūtu darījumu sākumkurša uz 03.02.2020. un sastāda EUR 7 880 588.
- Aprēķinā nav iekļauta mainīgā drošības rezerve (t.i., ikdienas maksājumi no vienas darījuma puses otrai darījuma pašreizējās tirgus vērtības atspoguļošanai).

Galvenie pieņēmumi ir izklāstīti 18.tabulā, savukārt degvielas izmaksu aprēķins ir sniegts 19.tabulā.

18. tabula. Pieņēmumi par degvielas izmaksu noteikšanu

	(A) Kopējais iegādātais apjoms (tonnās)	(B) Proporcija no kopējā	(C) Proporcija no gadā iegādātās degvielas	(D) Gadā iegādātais kopējais apjoms (tonnās)
Dīzeļdegviela	259,229	75%		86,410
Benzīns	86,410	25%	33%	28,803
Kopā	345,638	100%		115,213

19. tabula. Dīzeļdegvielas un benzīna iepirkuma izmaksas nākamajos trīs gados

(E) Piegādes datums pēc līguma	(F) Dīzeļdegvielas tirgus cena (EUR/tonnā)	(G) Benzīna tirgus cena (EUR/ tonnā)	(H) Dīzeļdegvielas piegādes cena (EUR/tonnā)	(I) Benzīna piegādes cena (EUR/ tonnā)	(J) Dīzeļdegvielas izmaksas (EUR)	(K) Benzīna izmaksas (EUR)	(L) Kopējās degvielas izmaksas (EUR)
12/2020	446.126	438.990	481.126	468.990	41,574,098	13,508,319	55,082,417
12/2021	445.714	421.076	480.714	451.076	41,538,497	12,992,342	54,530,839
12/2022	442.829	408.498	477.829	438.498	41,289,204	12,630,058	53,919,262
Kopējās izmaksas						163,532,517	
Kopējās degvielas izmaksas (EUR)	163,532,517	Sākotnējā drošības rezerve (EUR)	7,880,612	Kopējās finansējāmās izmaksas (EUR)	171,413,129		

19. tabulas kopējo viena gada degvielas izmaksu aprēķina formula ir sekojoša :

⁹ Sākotnējā drošības rezerve - naudas summa, kas tiek iemaksāta pie brokera, lai atvērtu pirkšanas vai pārdošanas pozīciju nākotnes līgumā. Sākotnējā drošības rezerve tiek aprēķināta kā daļa no finanšu instrumenta cenas un to nosaka birža. Šī aprēķina vajadzībām tiek pieņemts, ka sākotnējās drošības rezerves izmaksas būs nepieciešams segt pie nākotnes līgumu iegādes.

$$L = J + K$$

kur

$$J = H * D \text{ (kur } H = F + 35)$$

$$K = I * D \text{ (kur } I = G + 30)$$

kur:

- L, F, D, G – 17. un 19. tabulas kolonnu attiecīgā degvielas veida atzīme attiecīgajā gadā
- 35 – 35 EUR/tonnā - Dīzeļdegvielas tirgus cenu un INKA norādīto cenu starpība, pieņemot, ka tā attiecināma uz transporta izmaksām (16. tabula)
- 30 – 30 EUR/tonnā - Benzīna tirgus cenu un INKA norādīto cenu starpība, pieņemot, ka tā attiecināma uz transporta izmaksām (16. tabula)

Finansēšana

Lai novērtētu iespējamās finansēšanas izmaksas, tika izmantota Latvijas Republikas valsts ienesīguma līkne. Tālāk tiek izpētīti divi scenāriji:

1. scenārijs: 10 gadu finansējums (kupona likme 0,012%)
2. scenārijs: 20 gadu finansējums (kupona likme 0,460%)

Finansēšanas izmaksu aprēķināšanas pieņēmumi:

- Abas kupona likmes atbilst Latvijas valdības valsts obligāciju ienesīgumam 10 gadu termiņā (ISIN: XS1829276275) un 20 gadu termiņā (ISIN: XS1409726731) uz 03.02.2020.
- Kopējā finansējuma summa atbilst kopējām degvielas izmaksām (ieskaitot sākotnējo drošības rezervi), kā jau norādīts 15. tabulā.
- Tā kā tiek uzskatīts, ka degvielas krājumi tiek iegūti pakāpeniski 3 gadu laikā, finansēšanai tiek pieņemta izņemšanas komponente, ja uzkrājumi sedz sākotnējo rezervi un norēķinus. Tā kā sākotnējā rezerve (tiek lēsta 5%) ir jāmaksā, slēdzot nākotnes līgumu, šīs summas izņemšana un attiecīgā kupona maksājums šai summai jāveic pirmajā gadā. Savukārt kupona maksājumi par nākamajām izņemtajām summām tiks maksāti par attiecīgajām summām, sākot ar otro gadu.
- Abos scenārijos tiek pieņemta aizņēmuma pamatsummas atmaksa, tomēr finansēšanas izmaksas var samazināt, paredzot iespēju atmaksāt pamatsummu pirms termiņa, ja rodas papildu ienākumi. Šī opcija, savukārt, var palielināt ienesīgumu.
- Naudas plūsmu diskontēšanai tiek izmantota EUR ESTR OIS SWAP līkne.
- Aprēķinos pašlaik pieņemts, ka, periodiski mainot rezervi, nav starpības starp degvielu pirkšanas un pārdošanas cenu, un nav ietvertas periodiskās rezerves degvielas nomaļņas darījuma izmaksas.

Abu scenāriju kopējās finansēšanas izmaksas ir parādītas 20. un 21. tabulā.

20. tabula: 10 gadu finansēšanas izmaksas

aiks	Kopējā izmantotā summa (EUR)	Kupona maksa (EUR)	Diskontētais kupona maksājums (EUR)
G1	7,880,588	946	951
G2	62,920,484	7,556	7,647
G3	117,408,800	14,099	14,353
G4	171,285,538	20,570	21,050
G5-G9	171,285,538	102,848	106,148
G10	171,285,538	171,433,698	176,880,661
Kopējās finansēšanas izmaksas			177,030,811

21. tabula: 20 gadu finansēšanas izmaksas

Laiks	Kopējā izmantotā summa (EUR)	Kupona maksa (EUR)	Diskontētais kupona maksājums (EUR)
G1	7,880,588	36,211	36,424
G2	62,920,484	289,315	292,811
G3	117,408,800	539,884	549,617
G4	171,285,538	787,641	806,049
G5-G19	171,285,538	11,814,650	12,032,172
G20	171,285,538	172,200,772	169,458,819
Kopējās finansēšanas izmaksas			183,175,892

Rekomendācijas Latvijai

Neskatoties uz to, ka Latvijā drošības rezerves uzturēšanai tiek pielietots tāds pats modelis, kā Dānijā, proti, oļijas biļetes iegādei, Latvijas modeļa izmaksas ir būtiski augstākas. Tas tādēļ, ka Latvijā nav tik plaši attīstītas naftas industrijas, salīdzinot ar Dāniju. Tā kā nav pamata sagaidīt būtisku Latvijas naftas industrijas paplašināšanos, pašreizējam krājumu pārvaldības modelim nav potenciāla, lai pie pašreizējā regulējuma un darbības noteikumiem paagustinātu tā izmaksu efektivitāti.

Pašreizējās vienības cenas izmaksas uzrāda arī augstākas uzņēmēju izmaksas Latvijā, salīdzinot ar Čehiju un Igauniju, kurām, savukārt, pieder tiešas īpašuma tiesības uz krājumiem un ir pienākums ar tiem attiecīgi rīkoties. Šāda izmaksu atšķirība ļauj izteikt rekomendāciju, ka Latvijai būtu ieteicami mainīt drošības rezerves uzturēšanas modeli.

Izmaksu efektivitātes salīdzinājuma rezultāti liecina, ka visvairāk izmaksu efektīvi ir tie modeļi, kuros tiek izmantots tiešs finansējums. Tā kā otrs būtisks šīs sistēmas aspekts ir valsts loma, aģentūras modelis šķiet piemērotākais risinājums Latvijai, jo tas apvieno izmaksu efektivitāti ar valsts stratēģisko lomu. Nākotnē aģentūra izveidojama, ievērojot šādus apsvērumus:

- **Tiešs un caurspīdīgs finansējums**

No izmaksu efektivitātes viedokļa, šim aspektam ir izšķiroša nozīme. Aģentūras ikgadējiem gada pārskatiem būtu jānodrošina atklāta, pārskatāma informācija par tās darbību, līdzekļu izlietojumu un tās pārvaldītajam mērķim iekasētā finansējuma turpinātu izmantošanu atbilstoši šo maksājumu saņemšanas mērķim. Vienlaikus tas palielina privāto komersantu motivāciju piedalīties finansēšanā. Lai pakāpeniski padarītu pieejamus esošos valsts budžeta līdzekļus pārejai uz aģentūras modeli 2-3 gadu laikā, valsts nodevu ieņēmumi būtu jāizdala no valsts budžeta, nodot tās administrēšanu un tiešu iekasēšanu BVKB, pēc tam jaunizveidotās aģentūras rīcībā. Tādējādi ne tikai tiktu palielināta pārskatāmība (caurspīdīgums) par valsts nodevas apmēru un tās izlietošanu tikai konkrētajam maksāšanas mērķim, bet arī esošā finansējuma ietvaros tiktu nodrošināta pakāpeniska finanšu pieejamība valsts naftas produktu drošības rezerves iepirkšanai valsts īpašumā.

- **Aģentūra bez dividenžu izmaksas pienākuma**

Ieteicams noteikt normatīvajos aktos, ka aģentūrai nav pienākuma maksāt dividendes vai kādas citas izmaksas. Gadījumā, ja kāda gada ietvaros tiktu iekasēta valsts nodevas kopsumma, kas pārsniedz attiecīgā gada izdevumu segšanai nepieciešamo, pārpalikums ir jāņem vērā, nosakot valsts nodevas likmi turpmākajam gadam. Tādējādi tiks nodrošināts, ka drošības rezerves uzturēšanai iekasētās valsts nodevas patiešām tiek izmantotas tikai šim mērķim.

- **Tiešas īpašuma tiesības uz krājumiem**

Ilgtermiņā šis ir vienīgais izmaksu efektīvais risinājums. Pēc izveidošanas, aģentūra pakāpeniski pārņemtu šīs funkcijas izpildi no BVKB. Aģentūra turpinātu izmantot publiskos iepirkumus, lai iegādātos naftas produktus valsts īpašumā, organizētu to uzglabāšanu, papildinātu krājumus un nodrošinātu novecojušos krājumu rotāciju.

- **Privāto komersantu iesaiste**

Izmantojot aģentūras modeli, ja tajā tiek paredzēta zināma iespēja piedalīties privāto komersantu pārstāvjiem, ir iespējams piesaistīt privātā sektora (Latvijas komersantu vai to ārvalstu saistīto uzņēmumu delegētu pārstāvju) profesionālās zināšanas un prasmes, valstij saglabājot dominējošo lomu. Privāto komersantu iesaiste aģentūras pārvaldē raisīs papildus motivāciju privātajam sektoram iesaistīties aģentūras modeļa izmaksu finansēšanā, maksājot attiecīgo valsts nodevu par drošības rezervju uzturēšanu.

- **Skaidri noteikumi uzglabāšanai**

Valsts spēja noteikt uzglabājamo naftas produktu sastāvu un minimālo naftas produktu daudzumu, kas uzglabājams Latvijā, ir atzīstama par nozīmīgu aģentūras modeļa priekšrocību, salīdzinot ar industrijas modeli. Aģentūras modeļa gadījumā valsts var elastīgāk reaģēt uz izmaiņām tautsaimniecībā un mainīt naftas produktu sastāvu atbilstoši aktuālajām tautsaimniecības vajadzībām un valsts stratēģiskajām prioritātēm.

- **Drošības rezerves pārvaldība, izmantojot publisko iepirkumu**

Lai organizētu uzglabāšanas pakalpojumus, kā arī lai iepirktu naftas produktus, ir jāizmanto publiskais iepirkums. Tie izsludināmi saskaņā ar aģentūras stratēģiju, piemēram, attiecībā uz minimālo krājumu apjomu, kas uzglabājams Latvijā. Šīs kārtības izmantošana nodrošinās konkurenci un neradīs kropļojumu attiecīgajā tirgū.

Pārveidojot sistēmu uz aģentūras modeli, jāņem vērā šādi galvenie apsvērumi:

- Nav nepieciešams valstij izbūvēt jaunu infrastruktūru. Pašlaik Ministru kabineta 2011.gada 12.aprīļa noteikumi Nr.286 "Kārtība, kādā komersanti nodrošina un sniedz drošības rezervju pakalpojumu valsts naftas produktu drošības rezervju izveidei noteiktā apjomā" pieļauj iespēju Latvijā uzglabāt 25% krājuma, bet ārvalstīs - 75%. Šis dalījums ir pietuvināts Latvijā pašlaik pastāvošās infrastruktūras kapacitātei uzglabāšanas un uzturēšanas pakalpojumu jomā. Nav pietiekama ekonomiskā pamatojuma būvēt jaunu, valstij piederošu infrastruktūru, lai aģentūra tajā glabātu valstij piederošos naftas produktus. Kopumā tirgus (Latvijā un ārvalstīs) spēj sniegt pietiekamu apjomu naftas produktu uzglabāšanas, uzturēšanas un tirdzniecības pakalpojumu. Tādēļ valstij nav nepieciešamības ienākt šajā tirgū ar jaunu infrastruktūru. Tāpat publisko iepirkumu izmantošana, lai pirktu vai pārdotu naftas produktus, organizētu to uzglabāšanu un uzturēšanu, ir pietiekams līdzeklis, lai izvairītos no nepamatotas konkurences kropļošanas šajos tirgos. Proti, tā kā publiskajiem iepirkumiem ir jābūt atklātiem un pieejamiem visiem ieinteresētajiem privātajiem komersantiem, kuriem nodrošināma vienlīdzīga un taisnīga attieksme, brīva konkurence turpinātu pastāvēt starp esošajiem un potenciālajiem šo tirgu dalībniekiem.
- Ir iespējams noteikt, ka 345,638 tonnu naftas produktu uzglabāšana gadā izmaksātu aptuveni EUR 15,968,475. Cenas tika aprēķinātas, pamatojoties uz vēsturiskajiem iepirkumu rezultātiem par naftas produktu drošības rezervju uzglabāšanas pakalpojuma sniegšanu, izmantojot vidējo svērto uzglabāšanas cenu mēnesī – EUR 3.85. Faktiskās cenas ir ļoti atkarīgas no faktiskā uzglabājamā apjoma, kā arī no konkrētā uzglabāšanas pakalpojumu sniedzēja (papildus skatīt sadaļu "Uzglabāšanas izmaksas" 35.lapā).
- Sākotnējā investīcija naftas produktu iegādē var tikt izdalīta uz 2-3 gadiem, paralēli turpinot pielietot 'biļetes' drošības rezerves nodrošināšanai. Jo drīzāka būs pāreja uz aģentūras modeli, jo ilgtermiņā augstāks būs izmaksu ietaupījums. Tomēr, salāgojot šo apsvērumu ar valsts pašreizējām finanšu iespējām, 2-3 gadu periods pakāpeniskai pārejai uz aģentūras modeli būtu optimāls.
- Pamatojoties uz piedāvāto trīs gadu periodu naftas produktu iegādei, kopējās izmaksas pirmajā gadā sastādītu EUR 55,082,417, otrajā gadā – EUR 54,530,839, trešajā gadā – EUR 53,919,262. Izmaksas iekļauj naftas iegādes cenu, kas lēsta pamatojoties uz nākotnes līgumiem, kas tiek tirgoti biržā, kā arī potenciālās transporta izmaksas.
- Latvijā pašlaik pastāvošajai sistēmai ir pietiekami finanšu līdzekļi, kas var tikt izmantoti sistēmas maiņai. Pieņemot, ka Latvijas jaunās sistēmas efektivitāte būs pielīdzināma Igaunijas sistēmas efektivitātei, saglabājot pašreizējo valsts nodevas apmēru, starpība var tikt izmantota sākotnējo naftas produktu iepirkšanas finansēšanai.
- Kopumā tirgus Latvijā un ārvalstīs ir spējīgs nodrošināt naftas produktu drošības rezerves uzglabāšanas pakalpojumu pietiekamā apmērā. Pētījuma ietvaros nav konstatēts objektīvs pamats valstij ienākt šajā tirgū, lai novērstu iespējamu tirgus nepilnību, izbūvējot valstij piederošu infrastruktūru valstij piederošas naftas produktu rezervju daļas uzglabāšanai Latvijā.
- Publiskais iepirkums ir līdzeklis publisko finanšu resursu efektīvai pārvaldīšanai. Iepērkot naftas produktu drošības rezerves valsts īpašumā, aģentūra nemaksātu par virkni riskiem, ko komersanti iekļauj naftas produktu drošības rezerves pakalpojuma sniegšanas izmaksās.
- Radot iespēju potenciāli vidējā termiņā, pēc pilnīgas pārejas uz aģentūras modeli, izskatīt iespēju samazināt valsts nodevu par naftas produktu drošības rezervju uzglabāšanu, tiktu radīts piensums valsts nodevas maksātāju konkurētspējas celšanai.

Priekšlikumi normatīvo aktu izmaiņām:

- 1) Aģentūras nolikums – no jauna izstrādājams normatīvais akts, kad tiek pieņemts lēmums par aģentūras izveidošanu. Gadījumā, ja aģentūras izveides gaitā tiktu panākta vienošanās ar industriju par tās pārstāvju nominēšanu aģentūras pārvaldības modeli, Aģentūras nolikumā atrunājami vairāki būtiski šādas sadarbības pamatprincipi, tostarp, risinājumi gadījumos, kad pārstāvji nespēj panākt vienošanos par nozīmīgiem lēmumiem, pārstāvju iecelšanas un nomaiņas kārtība, informācijas pieejamības ierobežojumi, pārstāvju atbildība un tamlīdzīgi apstākļi;
- 2) Enerģētikas likums – pārejas periodā BVKB un aģentūra kopīgi (2-3 gadi), pēc tam aģentūra nosakāma par atbildīgo iestādi naftas produktu drošības rezervju veidošanai un uzturēšanai, kā arī valsts nodevas maksājumu saņemšanai savā kontā un administrēšanai. Jāizskata iespēja noteikt, ka aģentūrai nav pienākuma maksāt dividendes valsts budžetā, bet tās ir izmantojamas nākotnes izdevumu segšanai;
- 3) Ekonomikas ministrijas nolikums – aģentūra jāiekļauj pakļautībā un pārraudzībā esošo iestāžu un kapitālsabiedrību sarakstā;
- 4) Būvniecības valsts kontroles biroja nolikums – pārejas periodā (2-3 gadi) jāparedz līdzdalība naftas produktu drošības rezerves izveidošanā un pārvaldīšana, turpinot īstenot valsts modeli 'biļešu' veidā līdz pilnīgai pārejai uz aģentūras modeli;
- 5) Atsevišķi Ministru kabineta noteikumi, kuros redakcionāli ir iekļauta tieša atsauce uz Būvniecības valsts kontroles biroju, pārejas periodā (2-3 gadi) ir papildināmi ar tiešu atsauci uz aģentūru, bet pēc pārejas perioda tajos saglabājama tikai tieša atsauce uz aģentūru.

Visticamāk, izmaiņas būs nepieciešamas arī vairākos citos normatīvajos aktos, tomēr precīzs šādu normatīvo aktu saraksts apzināms, kad ir detalizēti izlemts par aģentūras darbības pamatprincipiem, kā arī par BVKB un aģentūras paralēlo darbību un solidāro atbildību par kopīgu valsts naftas produktu drošības rezerves izveidošanu un uzturēšanu.

Pielikums: Naftas produktu uzglabāšanas infrastruktūra Latvijā 2020.gada februārī

Nr.	Terminālis	Operators	Pilsēta / rajons	Jūras ceļu piegāde	Sauszemes piegāde	Produkti	Benzīns	Dīzēlis	SNG	Aviācijas degviela	Vieglie produkti	Smagie produkti	Automatizēta iekraušana	Karstuma tvertnes	Piestātnes dziļums	Tvertņu skaits	Ietilpība (m3)
1	Olaines naftas bāze NEW	Viada (Lukoil)	Rīgas rajons		v	Vieglie/ SNG	v	v	v	v			v			13	20,000
2	Olaines naftas bāze OLD	Viada (Lukoil)	Rīgas rajons		v	Vieglie	v	v					v			11	47,000
3	Saldus naftas bāze	AS "Kurzemes degviela"	Saldus		v	Vieglie	v	v					v			25 +	125,000
4	Rēzeknes naftas bāze	SIA „EAST-WEST TRANSIT“	Rēzekne		v	Vieglie	v	v					v			9	11,400
5	Cēsu naftas bāze	SIA „EAST-WEST TRANSIT“	Cēsis		v	Vieglie		v					v			4	1,600
6	Valmieras naftas bāze	SIA „EAST-WEST TRANSIT“	Valmiera		v	Vieglie	v	v					v			8	3,200
7	Liepājas terminālis	SIA „EAST-WEST TRANSIT“	Liepāja		v	Vieglie		v					v			1	400
8	Aizkraukles naftas bāze	AS „Virsi - A“	Aizkraukle		v	Dīzēļdegviela		v					v			6	6,000
9	Circle K (Statoil)		Rīga	v	v	Vieglie	v	v					v		15	6	30,000
10	V. Biluka komercfirma EVIJA		Liepāja		v	Vieglie		v					v			7	13,000
11	Neste		Rīga	v	v	Vieglie	v	v	v				v		15	6	30,000
12	Naftimpeks	Naftimpeks	Rīga	v		Vieglie					v				15	10	130,000
13	Pars terminal	Naftimpeks	Rīga	v	v	Vieglie					v		v		12&9	17	92,000
14	Woodison	(Trest/Shell)	Rīga	v		Vieglie						v			9		31,000
15	BLB		Rīga	v	v (cisterna)	Smagie						v		v	9		
16	OVI terminal		Rīga	v	v (cisterna)	Vieglie/ smagie						v		v	9	~10	49,850

Pētījums par valsts naftas produktu drošības rezervēm | Rekomendācijas Latvijai

Nr.	Terminālis	Operators	Pilsēta / rajons	Jūras ceļu piegāde	Sauszemes piegāde	Produkti	Benzīns	Dīzēlis	SNG	Aviācijas degviela	Vieglie produkti	Smagie produkti	Automatizēta iekraušana	Karstuma tvertnes	Piestātnes dziļums	Tvertņu skaits	Ietilpība (m3)
17	Nordeka		Rīga		v	Vieglie		v					v			5	12,000
18	SIA Ventpils nafta terminālis	Vitol	Ventpils	v		Vieglie/ smagie					v	v			17	105	1,195,000
19	Ventbunkers		Ventpils	v		Vieglie/ smagie					v	v			17	27	355,000
20	Ventamonjaks serviss		Ventpils	v	v (cisterna)	Vieglie/ ķimikālijas/ RME					amonjaks				17		n/a
21	GI Terminals		Liepāja	v		Vieglie/ ķimikālijas					v				8	6	18,000
22	DG Terminal		Liepāja	v		Vieglie/ smagie					v	v	v	v	8	~20	70,000
23	Transbaltic oil		Daugavpils		v	Vieglie		v								5	10,000
24	Daugavpils Dinaz		Daugavpils		v	Vieglie	v	v								12 +	20,000
25	Jelgava	Danfort	Jelgava		v	Vieglie	v	v								11	21,000

Deloitte.

Deloitte nozīmē vienu vai vairākas no Deloitte Touche Tohmatsu Limited, Lielbritānijas sabiedrība ar ierobežotu atbildību ("DTTL"), tās globālās grupas sabiedrības un ar tām saistītās sabiedrības. DTTL (saukts arī "Deloitte Global") un katra no tās grupas sabiedrībām ir juridiski nošķirtas un neatkarīgas sabiedrības. DTTL nesniedz apkalpojumus klientiem. Lai saņemtu detalizētu informāciju, lūdzam apmeklēt www.deloitte.com/lv/about.

Deloitte ir vadošais pasaules mēroga audita, finanšu konsultāciju, riska konsultāciju, nodokļu un citu saistītu pakalpojumu sniedzējs. Mūsu grupas sabiedrības vairāk nekā 150 valstīs un teritorijās sniedz pakalpojumus četrām piektdajām Fortune Global 500® uzņēmumu. Uzziniet, kā aptuveni 264'000 Deloitte darbinieku rada nozīmīgas pārmaiņas, apmeklējot www.deloitte.com.

Šī komunikācija satur tikai vispārīgu informāciju, un Deloitte Touche Tohmatsu Limited, tās globālās grupas sabiedrības un ar tām saistītās sabiedrības (kopā "Deloitte Grupa") ar šo nesniedz profesionālas konsultācijas vai pakalpojumus. Pirms lēmuma pieņemšanas vai citu darbību veikšanas, kas var ietekmēt jūsu finanšu stāvokli vai uzņēmējdarbību, iesakām konsultēties ar kvalificētu profesionālo konsultantu. Deloitte Grupas sabiedrības nav atbildīgas par jebkādu kaitējumu, kas radies personai, kura pajāvusies uz šo komunikāciju.

© 2020. Lai saņemtu vairāk informācijas, sazinieties ar Deloitte Čehijas Republikā.